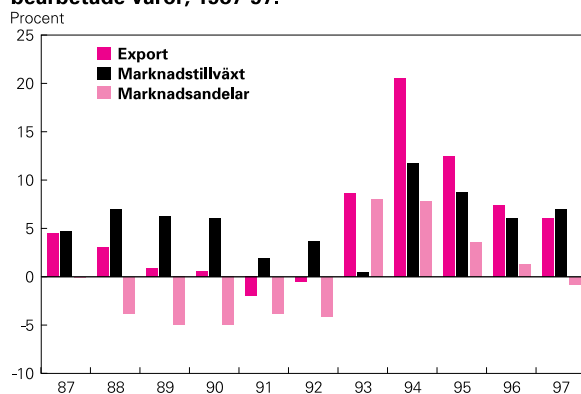

samtidigt som räntenedgången bör stimulera såväl investeringar som konsumtion. Sammantaget beräknas därmed marknadstillväxten stiga från 6 procent i år till 7 procent år 1997. Under båda åren bidrar den starka expansionen utanför OECD-området i betydande omfattning till den goda utvecklingen.

Under 1995 uppgick marknadsandelsvinsten till drygt 2 procent trots att de svenska exporföretagen höjde priserna betydligt mer än konkurrenterna. Den gynnsamma andelsutvecklingen kan förklaras av de kvardröjande effekterna av den påtagliga konkurrenskraftsförbättringen åren 1993 och 1994. Till följd av de långa kontrakt som ofta omgärdar exporten samt vissa kapacitetsbrister, kunde aldrig svensk exportindustri under dessa år fullt ut utnyttja den fördelaktiga konkurrenssituationen. En del av effekterna kom istället under 1995 och påverkar också i någon mån andelsutvecklingen under innevarande år.

År 1996 antas kronan appreciera med ca 9 procent mätt som årsgenomsnitt för att 1997 i stort sett vara oförändrad. Detta förutses leda till en kraftig prispress på exporföretagen. Mot bakgrund av industrins goda lönsamhet i utgångsläget samt den omfattande produktions-utbyggnaden under 1996, väntas företagen sträva efter att pressa priserna och därmed bibehålla marknadsandelarna. Den uppmätta relativprisökningen mot slutet av 1995 och början av 1996 ökar dock osäkerheten om i vilken utsträckning företagen är beredda att fortsätta att sänka marginalerna. Det finns dock svårigheter att på ett korrekt sätt mäta prisförändringar under perioder med stora valutakursförändringar på grund av att de prisuppgifter som företagen lämnar kan vara baserad på en terminssäkrad växelkurs istället för på avistakursen. Det kan därför finnas skäl att anta att den hittills uppmätta prisutvecklingen är överskattad. Exportpriserna på bearbetade varor bedöms därför sänkas med 3 procent i svenska kronor mellan 1995 och 1997. Trots kraftigt sänkta exportpriser höjs relativpriset med ca 4 procent under 1996 för att sedan falla med knappt 1 procent nästa år. Relativprisökningen beräknas resultera i svagt minskande marknadsandelar mot slutet av 1996 och under 1997. Sammantaget

DIAGRAM 4.1
Export, marknadstillväxt och marknadsandelar för bearbetade varor, 1987-97.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

innebär ändå prognosen att svensk exportindustri antas vinna marknadsandelar med 1/2 procent mellan 1995 och 1997.

I ett medelfristigt perspektiv, dvs perioden 1998-2000, bedöms varuexporten öka med ca 5,5 procent i genomsnitt per år vilket är något lägre än världsmarknadstillväxten. Genom att marknadstillväxten antas bli högre utanför OECD-området än inom OECD dit Sverige traditionellt exporterar merparten av sina produkter, förutses exportörerna trendmässigt förlora marknadsandelar.

Under första halvåret i år ökade importen betydligt långsammare än de två senaste åren. Varuimporten steg med knappt 2 procent jämfört med motsvarande period förra året och den svaga utvecklingen väntas hålla i sig året ut. Mycket stora lageromslag inom både industri och handel förklarar avmattningen. Insatsvarorna i exportindustrin är till stora delar importerade. I år väntas industrin dock minska sina lager istället för att köpa dessa varor från utlandet vilket bidrar till att höja nettot av utrikeshandeln.

Apprecieringen av kronan leder till en kraftig relativprissänkning för importerade varor. Denna prisförändring antas emellertid inte ha någon större effekt på importen förrän nästa år eftersom hushållens efterfrågan av varor bedöms vara svag under hela 1996 och det tar tid innan prisförskjutningar slår igenom. Fortsatt stora maskininvesteringar tenderar dock att upprätthålla den totala importen av varor. Sammanlagt beräknas varuimporten öka med 1,9 procent i år. För 1997 är bilden i många avseenden den omvända. Lageravvecklingen är till största delen genomförd och den privata konsumtionen väntas ta fart. Däremot stiger maskininvesteringarna långsammare än i år. Sammantaget bedöms varuimporten öka med 5,0 procent under 1997 vilket är något högre än den importvägda efterfrågan.

Under perioden fram till år 2000 beräknas importen stiga med ca 6 procent per år. I kalkylen antas en ökande andel av den inhemska efterfrågan utgöras av utländska varor. Denna förskjutning är resultatet av en fortsatt ökad internationell specialisering.

Nettoexporten har under perioden efter lågkonjunkturen i början av 1990-talet i betydande omfattning bidragit till BNP-tillväxten om än i avtagande grad. I år blir det återigen ett mycket kraftigt bidrag från nettoexporten till BNP-tillväxten. Visserligen utvecklas exporten i jämförelse med de föregående åren förhållandevis svagt, men samtidigt beräknas ökningstakten för varuimporten till följd av lageromslaget bli mycket låg. Under 1997 minskar nettoexportens bidrag till BNP-ökningen till knappt 1 procent då importen åter ökar i takt med den underliggande ekonomiska aktiviteten. Utrikeshandelns bidrag till tillväxten avtar sedan under perioden 1998-2000.

Överskottet i bytebalansen mätt som andel av BNP steg förra året till 2 procent främst på grund av en stark förbättring av handelsbalansen. Handelsbalansen förstärktes till följd av både volym- och priseffekter. Un-

TABELL 4.1 EXPORT OCH IMPORT AV VAROR

	MILJARDER KR	PROCENTUELL VOLYMMUTVECKLING			PROCENTUELL PRISUTVECKLING		
		1995	1995	1996	1997	1995	1996
<i>Varuexport</i>							
Bearbetade varor	484,4	12,8	7,4	6,1	7,5	-4,0	0,8
Fartyg	2,2	-70,6	96,4	3,1	11,9	-11,1	0,3
Petroleumprodukter	10,8	-7,7	-2,0	5,0	7,0	-1,2	0,6
Övriga råvaror	66,0	7,3	2,9	3,8	12,8	-13,4	5,2
Summa export	563,7	10,6	7,0	5,8	8,1	-5,0	1,2
<i>Varuimport</i>							
Bearbetade varor	374,3	13,2	1,0	5,6	4,8	-3,7	0,9
Fartyg	1,1	-64,5	260,0	8,2	6,0	-26,5	0,3
Råolja	15,1	-8,5	5,0	2,8	1,0	2,9	-2,9
Petroleumprodukter	11,8	-4,1	2,4	-1,6	-0,6	-1,5	0,2
Övriga råvaror	55,5	-2,1	1,5	2,5	8,9	-5,7	0,8
Summa varuimport	457,8	9,2	1,9	5,0	5,0	-3,9	0,7

Anm.: Varuexporten är i tabellen redovisad enligt utrikeshandelsstatistiken.
Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

der prognosperioden ökar överskottet i bytesbalansen ytterligare och beräknas uppgå till 52 miljarder kronor år 1996 och till 66 miljarder kronor 1997, motsvarande 3,7 procent av BNP. Merparten av förbättringen kan förklaras av ett växande överskott i varuhandeln.

TABELL 4.2 BYTESBALANSEN

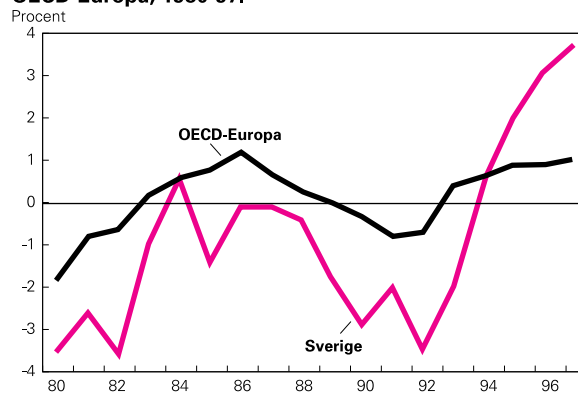
Miljarder kronor	1994	1995	1996	1997
Varuexport	471,6	563,7	573,7	614,6
Varuimport	399,2	457,8	449,3	475,0
Korrigeringspost	-5,4	-0,4	0,0	0,0
Handelsbalans	67,1	105,6	124,4	139,6
Sjöfartsnetto	9,4	9,9	10,7	11,7
Övriga transporter	0,7	-0,6	-0,9	-0,8
Resevaluta	-15,8	-14,1	-15,7	-17,0
Övriga tjänster	4,6	-0,1	0,4	1,4
Tjänstebalans	-1,0	-4,8	-5,5	-4,7
Löner	-0,8	-1,2	-1,3	-1,4
Avkastning på kapital	-44,6	-45,6	-50,0	-48,6
därav				
räntenetto	-60,3	-63,8	-63,8	-63,5
direktinvesteringar	16,4	20,9	17,0	17,4
portföljaktier	-0,8	-2,7	-3,2	-2,5
Övriga transfereringar	-14,3	-21,1	-15,9	-19,1
Bytesbalansen	6,4	32,8	51,7	65,9
Andel av BNP	0,4	2,0	3,1	3,7

Anm.: Bytesbalansen är enligt Riksbankens definition.
Källor: Konjunkturinstitutet, Riksbanken och Finansdepartementet.

Det svenska resandet utomlands ökar i betydande omfattning såväl i år som nästa år medan utländsk turism i Sverige bara stiger marginellt. Resevalutanettet försämras också till följd av en kraftig ökning av direktimporten av bilar som registreras som tjänsteimport. Försämringen av resevalutanettet under innevarande år begränsas dock genom att kronförstärkningen gör det billigare att handla utomlands. De övriga posterna i tjänstebalansen, sjöfartsnetto och övriga tjänster, förbättras något då det svenska kostnads- och efterfrågeläget bedöms innebära en större nettoexport i handeln av dessa tjänster. Sammantaget beräknas tjänstebalansen bli i stort sett oförändrad.

Under prognosperioden 1996 till 1997 beräknas också räntenettet bli oförändrat trots överskott i bytesbalansen och apprecieringen av kronan. Den räntebärande utlandsskuden sjunker endast marginellt genom att svenska aktörer ökar sitt aktieinnehav i utlandet is-

DIAGRAM 4.2
Bytesbalansen som andel av BNP i Sverige och OECD-Europa, 1980-97.

Källor: OECD, Sveriges Riksbank och Finansdepartementet.

tället för att minska på utlandsskulden. Därmed minskar inte räntebetalningarna i någon större omfattning.

Avkastningen på både utländska investeringar i Sverige och svenska investeringar utomlands faller under 1996. Resultatet blir att överskottet i avkastningen på direktinvesteringar minskar då de svenska tillgångarna utomlands är större än de utländska i Sverige. Nästa år förutses en svagt stigande lönsamhet utomlands varvid nettot ökar marginellt.

EU-medlemskapets nettobelastning på bytesbalansen blev 8 miljarder kronor år 1995. Den beräknas uppgå till knappt 5 miljarder kronor 1996 och till drygt 8 miljarder kronor 1997.

5 Näringslivets produktion

Den totala produktionstillväxten i näringslivet begränsas i år till 2 procent efter att de senaste två åren ha uppgått till 5 procent årligen. Avmattningen i industrikonjunkturen mot slutet av 1995 och inledningen av 1996 har gradvis dämpat ökningstakten i tidigare snabbt växande tjänstesektorer såsom uppdragsverksamhet och åkerier. Lageromslaget bromsar produktionsökningen i industrisektorn, som i år beräknas öka med 2,5 procent mot drygt 9 procent förra året

TABELL 5.1 NÄRINGSLIVETS PRODUKTION

Procentuell volymförändring	1994	1995	1996	1997
Jordbruk, fiske och skogsbruk	1,6	6,3	-2,2	3,1
Industri	13,8	9,4	2,5	5,3
El, gas, värme och vattenverk	-2,7	3,4	3,0	2,3
Byggnadsindustri	-4,5	0,7	2,4	2,6
Näringslivets tjänster	3,7	3,4	2,2	2,8
Summa näringsliv	5,1	4,9	2,0	3,4

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Drivande för produktionsutvecklingen i näringslivet i år är istället den fortsatt starka investeringsutvecklingen som bland annat ger en uppgång i byggnadsindustrin. Stora statliga stimulansåtgärder till bostadsektorn bidrar till uppgången i byggproduktionen. Produktionen inom skogsbruket faller kraftigt till följd av avmattningen inom skogsindustrin.

En gradvis förstärkning i det europeiska konjunkturläget under hösten väntas ge en exportledd uppgång i näringslivet. Tudelningen mellan en expanderande exportsektor och en dämpad hemmamarknadsektor avtar dock successivt nästa år då uppgången i den privata konsumtionen är gynnsam för de konsumtionsinriktade delarna av tjänstesektorn. Sammantaget beräknas produktionen i näringslivet öka med drygt 3 procent år 1997.

I ett medelfristigt perspektiv, dvs mellan 1997 och år

2000, förutses stigande disponibelinkomster och en viss nedgång i realräntorna ge en stabil uppgång i produktionen i hemmamarknadsektorn. Uppsvinget i byggsektorn kan bli betydande när bostadsproduktionen normaliseras. Nettoexportens bidrag till tillväxten avtar från och med 1998. Därmed blir industiproduktions ökningstakt lägre än under prognosperioden 1996-1997.

5.1 Industrin

Industrikonjunkturen dämpades påtagligt andra halvåret 1995. Trots den svaga utvecklingen under hösten steg produktionsvolymen med drygt 9 procent mätt som årsgenomsnitt. Första kvartalet 1996 föll produktionen med närmare 2 procent jämfört med fjärde kvartalet 1995. Uppbromsningen märktes tydligast i den cykliska basindustrin. Produktionsneddragningar genomfördes under hösten 1995 och inledningen av 1996 som ett sätt att motverka en önskad lagerupbyggnad. Fram mot sommaren fanns det tydliga tecken på att lagren nått den önskade nivån och produktionsvolymen kunde åter öka något. En gradvis förstärkning i det europeiska konjunkturläget förutses medföra en stark produktionsuppgång i basindustrin under loppet av andra halvåret 1996.

Verkstadsindustrin gynnades förra året av den relativt starka investeringsvaruefterfrågan både i Sverige och utomlands. Den oväntat kraftiga avmattningen i Västeuropa i år medför en dämpad investeringsutveckling. Mot slutet av året förutses dock åter en stigande efterfrågan på investeringsvaror i Europa i takt med konjunkturförbättringen. För verkstadsindustrin som helhet blir produktionsutvecklingen under 1996 relativt god tack vare de enastående framgångarna för telekommunikationsektorn, där den trendmässiga tillväxten är fortsatt mycket hög.

Både industrins produktion och ordergång steg oväntat kraftigt andra kvartalet i år (4 procent), vilket indikerar att konjunkturen redan bottnat och är på väg upp. Denna bild bekräftas också av Konjunkturinstitutets månadsbarometer från juli, som redovisar stigande förväntningar hos industriföretagen avseende produktionen. Uppgången väntas inledningsvis bli exportledd medan den inhemska efterfrågan till följd av lageromslaget blir fortsatt dämpad. År 1997 stiger dock produktionen snabbare i den inhemskt orienterade industrin när den privata konsumtionen förstärks. Ökningstakten i exportindustrin avtar däremot när de betydande relativprishöjningarna slår igenom i form av marknadsandelsförluster. Sammantaget beräknas industriproduktionen stiga med 2,5 procent i år och med drygt 5 procent nästa år.

Industrins faktiska kapacitetsutnyttjande uppgick till 87,6 procent första kvartalet 1996 vilket var 2,9 procentenheter lägre än utnyttjandegraden vid konjunkturtoppen andra kvartalet 1995. Kapitalstocken beräk-

nas växa med ungefär 10 procent mellan 1995 och 1997. Mot bakgrund av den måttliga produktionsökningen bedöms därför kapacitetsutnyttjandet sjunka något under loppet av innevarande år för att sedan gradvis öka nästa år. Under hela perioden 1996-1997 väntas det relativt låga resursutnyttjandet bidra till att prisstrycket blir svagt.

TABELL 5.2 NYCKELTAL FÖR INDUSTRIEN

Procentuell förändring	1994	1995	1996	1997
Industriproduktion	13,8	9,4	2,5	5,3
Lönekostnad per timme	3,0	5,6	6,6	4,7
Produktivitet	8,4	3,4	1,5	3,4
Enhetsarbetskostnad, (ULC)	-5,0	2,1	5,0	1,3
14 OECD-länders ULC	-2,2	0,2	1,1	1,0
14 OECD-länders ULC, SEK	-0,5	1,8	-8,1	0,8
Relativ ULC, SEK	-4,5	0,3	14,3	0,5
Vinstmarginal, förändring	1,1	2,2	-2,3	-0,2
Bruttoöverskottsandel¹	35,2	41,1	35,2	35,0

1 Bruttoöverskottsandel avser andelen av förädlingsvärdet till faktorpris. Uppgifterna över lönsamhetsutvecklingen avser industri exkl. petroleumprodukter och varv.

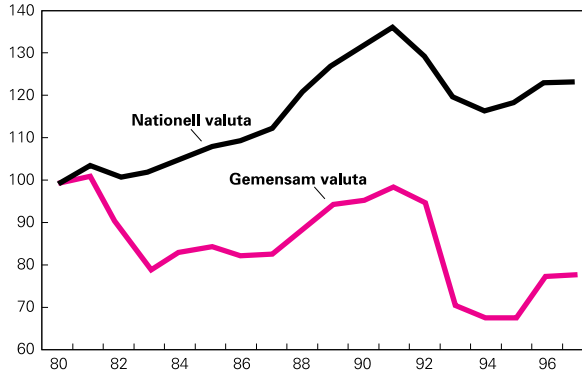
Anm.: Konkurrensländernas ULC (Unit Labour Cost, dvs. arbetskostnad per producerad enhet) och växelkurser är viktade med OECD:s konkurrensvikter, som tar hänsyn till konkurrensen med både export och hemmaproduktion på exportmarknaden. Konkurrensen gentemot länderna utanför OECD-området är inte inkluderad.

Källor: OECD, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet

Svensk industris konkurrensläge försvagas avsevärt i år. Lönekostnaderna stiger mer än i omvärlden samtidigt som produktivitetstillväxten avtar. I kombination med den stora apprecieringen av kronan innebär det att industrins relativa enhetsarbetskostnad, räknat i gemensam valuta, beräknas öka med ca 14 procent jämfört med Sveriges 14 viktigaste konkurrentländer mellan 1995 och 1996. Med tanke på den förbättring av konkurrensläget på 33 procent som skedde från 1991 till 1995, måste ändå svensk industris kostnadsläge fortfarande betraktas som förhållandevis fördelaktigt.

DIAGRAM 5.1
Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt 14 OECD-länder, 1980-97.

Index 1980=100

Källor: OECD, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

De relativt höga löneökningarna i år sammanhänger delvis med så kallade överhängeffekter samt med industrins gynnsamma vinstläge 1995 snarare än med situationen framöver. Med ett sämre relativt kostnadsläge tilltar omvandlingstrycket. Ett större rationaliseringsbehov leder till att produktivitetstillväxten stiger igen nästa år. Produktiviten ökar också på grund av att en betydande del av tillväxten mellan åren 1996 och 1997 sker i högproduktiva delar av industrin såsom basindustri och telekommunikation. Eftersom löneökningarna även nästa år förutses bli något högre än i omvärlden försämras industrins relativa kostnadsläge ytterligare. Försämringen är visserligen marginell men inger ändå oro för den framtida utvecklingen av konkurrenskraften.

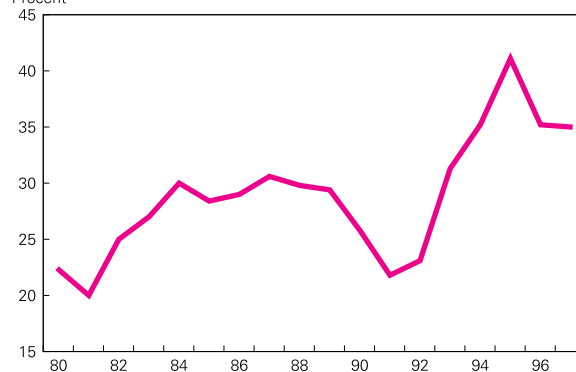
Industrins lönsamhet, mätt som bruttoöverskottets andel av förädlingsvärdet, steg till mycket höga 41 procent år 1995. Bakom förbättringen låg främst kraftigt stigande internationella priser på råvarubaserade produkter. Även det höga resursutnyttjandet inom andra sektorer bidrog till högre vinstmarginaler.

Konjunkturavmattningen har medfört en stark pris-konkurrens såväl i Sverige som utomlands. På basindustrins produkter har priserna fallit rejält. Sammantaget beräknas låga internationella prisökningar samt kronapprecieringen innebära att insatsvarukostnaden sjunker med drygt 1 procent under 1996. Höga löneökningar medför ändå att de rörliga kostnaderna stiger något. Exportpriserna har i stor utsträckning sänkts fram till juli månad, vilket indikerar ett återhållsamt prisbeteende hos exportföretagen. Initialt stora vinstmarginaler antas ge utrymme för fortsatta prissänkningar under hösten medan hemmamarknadsföretagen höjer sina priser i begränsad omfattning. Prognosen stöds av Konjunkturinstitutets julibarometer där det framgår att exportföretagen planerar för fortsatta prissänkningar. Produktpriserna beräknas sammanvägt sänkas med 2 procent år 1996. Därigenom pressas vinstmarginalerna.

Konjunkturuppgången nästa år väntas innebära en högre internationell prisökningstakt. Till följd av ett globalt utbudsöverskott inom de flesta sektorer antas dock prisökningarna bli begränsade och vinstmargina-

DIAGRAM 5.2
Industrins bruttoöverskottsandel 1980-97.

Procent

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

lerna oförändrade. I den cykliska basindustrin väntas däremot marginalerna åter stiga. Den pågående kapacitetsutbyggnaden i svensk exportindustri bedöms leda till ett återhållsamt prisbeteende och därmed sjunkande marginaler även nästa år. För industrin som helhet beräknas därmed vinstandelen uppgå till 35 procent 1997, vilket fortfarande innebär lönsamhet på god europeisk nivå och högre än genomsnittet för den senaste 15-årsperioden som ligger på 28 procent.

5.2 Byggnadsverksamheten

Byggvolymen vände uppåt förra året efter att ha sjunkit med 25 procent sedan 1990. Som framgår av investeringskapitlet kan nedgången till största delen förklaras av fallande bostadsinvesteringar. Vändningen under 1995 var delvis resultatet av omfattande statliga stimulansåtgärder men kraftigt ökande byggande av industrilokaler bidrog också till uppgången.

TABELL 5.3 BYGGNADSVERKSAMHET

	MILJARDER KR 1995 LÖPANDE PRISER	ÅRLIG PROCENTUELL FÖRÄNDRING			
		1994	1995	1996	1997
Byggnadsinvesteringar	113,2	-9,6	-3,1	4,8	2,3
Näringslivet	57,2	11,6	13,7	4,2	2,2
Myndigheter	27,8	10,8	0,1	-4,5	1,9
Bostäder	26,7	-35,3	-27,9	16,1	2,7
Reparationer och underhåll	84,8	4,5	8,7	-1,0	3,0
Totalt	198,0	-4,7	1,4	2,4	2,6

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Byggproduktionen förväntas öka med ca 2,5 procent per år under prognosperioden 1996-1997. Under innevarande år beräknas det temporära investeringsbidraget till bostadsbyggandet leda till en viss ökning av bostadsproduktionen. Till följd av det låga färdigställandet av nya bostäder sjunker vakansgraden ytterligare i expansiva områden och bostadsbrist kan uppkomma i vissa kommuner. Prisrelationen mellan nyproducerade bostäder och bostäder på andrahandsmarknaden i de expansiva områdena är nu sådan att det åter är lönsamt att bygga. Därför förväntas en större ökning av bostadsbyggandet under 1997. Totalt ökar dock bostadsinvesteringarna i mindre omfattning nästa år när det tillfälliga ROT-bidraget på 15 procent till ombyggnation faller bort. Detta motverkas till viss del genom återinförandet av skattereduktion för reparation och ombyggnad. Industribyggandet når en toppnivå i år för att sedan minska något. Däremot väntas ökningen i den privata konsumtionen och lägre räntor medföra en viss uppgång av bygginvesteringarna inom varuhandel och fastighetsförvaltning.

6 Arbetsmarknad

Arbetsmarknadsläget har försvagats markant under det första halvåret i år. Antalet sysselsatta personer har minskat med ca 24 000 personer mellan december 1995 och juni 1996 samtidigt som antalet varsel och konkurser har ökat och antalet lediga platser blivit färre. Minskningen av antalet sysselsatta motsvaras inte av en lika kraftig nedgång i antalet arbetade timmar då medelarbetstiden har ökat betydligt. Den öppna arbetslösheten låg i genomsnitt på 7,8 procent av arbetskraften under årets sex första månader. Summan av öppet arbetslösa och åtgärder, den s.k. totala arbetslösheten, uppgick till i genomsnitt 12,4 procent av arbetskraften, vilket var 0,2 procentenheter högre än under motsvarande period 1995. Den genomsnittliga sysselsättningen år 1997 väntas vara i det närmaste oförändrad jämfört med år 1995. Den öppna arbetslösheten faller från 7,7 procent år 1995 till 6,9 procent år 1997. Den totala arbetslösheten stiger under samma period från 12,1 procent till 12,3 procent.

I jämförelse med den kraftiga produktivitetstutveckling som skedde i början på 1990-talet, var ökningen relativt låg under 1994 och 1995, trots att tillväxttakten ökade markant. Produktivitetstillväxten under ekonomins nedgångsfas hängde samman med omfattande rationaliseringar, särskilt inom industrin. Potentialen för ytterligare produktivitetshöjningar när produktionen åter vände uppåt var därför i viss mån mer begränsad än vid tidigare konjunkturuppgångar. Under slutet av 1995 mattades dessutom tillväxttakten av, särskilt inom industrin, vilket ledde till en viss överkapacitet med lägre produktivitet som följd. Under 1996 och 1997 förväntas produktiviteten stiga något snabbare, sett som genomsnitt för näringslivet. De förhållandevis höga löneavtal som slöts under 1995 betyder att rationaliseringsstrycket ökar, speciellt inom de delar av näringslivet där vinstmarginalen är låg. Inom industrin hålls dock produktiviteten fortfarande tillbaka något under 1996 av överkapacitet och svag efterfrågan för att öka markant under 1997 då produktionen stiger. Tillväxten väntas bli starkast inom näringar med hög produktivitetsnivå, främst bas- och teleindustrin.

Medelarbetstiden har stigit kraftigt sedan början av 1990-talet. Flera faktorer har bidragit till denna utveckling. För det första har frånvaron, och då främst sjukfrånvaron, minskat. Troliga förklaringar till detta är det sämre arbetsmarknadsläget och ändrade ersättningsregler. För det andra har andelen egna företagare ökat. Denna grupp har en högre genomsnittlig arbetstid än de anställda. För det tredje har den ordinarie arbetstiden bland anställda ökat. Övertidsuttaget för anställda varierar med konjunkturen och steg under 1994 och 1995. Övertidsuttaget har dock en relativt begränsad effekt på medelarbetstiden. För 1996 väntas medelarbetstiden, mätt som årsgenomsnitt, fortsätta att stiga markant. Detta beror till viss del på s.k. överhängseffekter från 1995. Under 1997 förutses ökningen av medelarbetstiden bli måttligare till följd av att frånva-

ron inte minskar i lika snabb takt som under de senaste åren. Den senaste statistiken tyder också på en viss utplaning av medelarbetstiden.

Sysselsättningen har fallit markant sedan slutet på 1995. Under senare delen av innevarande år väntas dock en viss ökning av antalet sysselsatta som fortsätter under 1997. Trots detta kommer inte den genomsnittliga sysselsättningen år 1997 att överstiga 1995 års nivå. Produktionsökningen räcker med andra ord inte till för att antalet personer i arbete skall kunna stiga under den här perioden.

Under förra året fortsatte sysselsättningsuppgången inom industrin och de industrirelaterade delarna av tjänstesektorn, för att mot slutet av året mattas något. Under det första halvåret i år har sysselsättningen minskat något. Den stigande industriproduktionen antas dock leda till en viss ökning av antalet sysselsatta mot slutet av året, som fortsätter under 1997. I takt med att privat konsumtion stiger väntas de konsumtionsinriktade delarna av tjänstesektorn till stor del bidra till sysselsättningsökningen under 1997. Inom den offentliga verksamheten väntas sysselsättningen falla under både 1996 och 1997. Under 1997 hålls dock nedgången tillbaka något av de extra satsningarna på den kommunala vuxenutbildningen som föreslogs i vårpropositionen.

TABELL 6.1 SYSSELSÄTTNING I OLIKA BRANSCHER

	NIVÅ 1995	FÖRÄNDRING FRÅN FÖREGÅENDE ÅR				
		1994	1995	1996	1997	
<i>Sysselsättning</i>						
Jord- och skogsbruk	124	-1	-11	-8	-1	
Industri	803	-10	41	4	13	
Byggnadsverksamhet	224	-17	5	-1	3	
Privata tjänster	1 572	31	34	-3	17	
Kommunal verksamhet	1 079	-27	-8	-19	-10	
Statlig verksamhet	184	-11	1	-1	2	
Totalt	3 988	-38	61	-28	24	
Arbetskraft, totalt	4 320	-53	54	-30	-12	

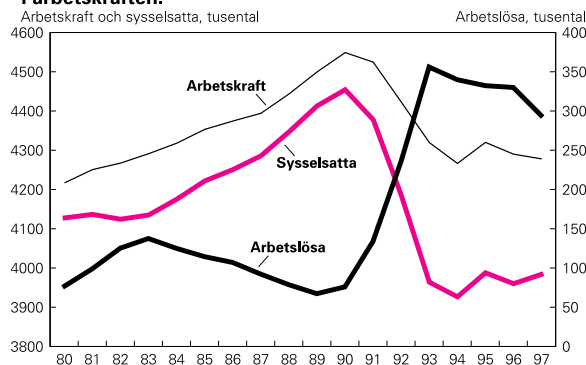
Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

I vilken mån arbetslösheten minskar vid en viss sysselsättningsutveckling beror på utvecklingen av arbetskraftsutbudet. Utbudet har minskat under den senaste tiden i samband med att sysselsättningsläget har försämrats, vilket begränsar effekterna på arbetslösheten. Förändringar i arbetsmarknads- och utbildningspolitiken påverkar också i hög grad utvecklingen av arbetskraftsutbudet. I år ökar antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder klassade som utbildning med ca 36 000. Dessa faller per definition utanför arbetskraften. Nästa år stiger antalet med ytterligare ca 9 000 personer. Under 1997 minskar utbudet också till följd av förslaget i sysselsättningspropositionen om att er-

bjuda långtidsarbetslösa personer över 55 år möjlighet att med bibehållen ersättningsnivå sättas i arbete inom offentliga sektorn. Dessa kommer inte att registreras som sysselsatta utan som varande i utbildningsåtgärd utanför arbetskraften. Dessutom förutses de extra satsningarna på reguljär utbildning hålla tillbaka arbetskraftsutbudet. I prognosen beräknas utbudet falla under 1996 och även under 1997 trots att sysselsättningen då stiger.

Den öppna arbetslösheten beräknas falla från 7,7 procent av arbetskraften 1995 till 6,9 procent år 1997, vilket motsvarar knappt 40 000 personer. Samtidigt ökar det totala antalet personer i arbetsmarknads-politiska åtgärder med ca 45 000 personer, till en nivå motsvarande 5,4 procent av arbetskraften. Den totala arbetslösheten stiger därmed med 0,2 procentenheter till 12,3 procent år 1997. Det är 0,6 procentenheter högre än vad som antogs i vårpropositionen. Den främsta orsaken till att nivån nu ligger högre är att efterfrågan på arbetskraft utvecklas svagare än vad som bedömdes i vårpropositionen, vilket i sin tur beror på att både produktiviteten och medelarbetstiden upprevideras. Medelarbetstiden för 1996 är uppreviderad med 0,8 procentenheter jämfört med vårpropositionen. I nuvarande prognos antas medelarbetstiden år 1997 öka något måttligare än under de senaste åren på grund av att sjukfrånvaron inte bedöms minska i lika stor utsträckning som tidigare. Prognosen är förhållandevis osäker i detta avseende.

DIAGRAM 6.1
Antal sysselsatta, öppet arbetslösa och personer i arbetskraften.

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet.

TABELL 6.2 ARBETSMARKNAD

Årlig procentuell förändring	1994	1995	1996	1997
BNP, producentpris	3,2	3,5	1,7	2,5
Produktivitet	1,8	1,3	1,5	1,7
Antalet arbetade timmar	1,3	2,1	0,2	0,8
Medelarbetstid	2,3	0,6	0,9	0,2
Antalet sysselsatta	-0,9	1,6	-0,7	0,6
Arbetskraft	-1,2	1,3	-0,7	-0,3
<i>Procent av arbetskraften, nivå</i>				
Öppen arbetslöshet	8,0	7,7	7,7	6,9
Personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder	5,2	4,4	5,0	5,4

Anm: I begreppet arbetsmarknadspolitiska åtgärder ovan ingår de äldre arbetslösa som sätts i arbete i offentlig sektor. Åtgärderna jobbsökaraktivitet, företagsutbildning samt yrkesinriktad rehabilitering ingår ej. Dessa beräknas omfatta ca 10 000 personer år 1997.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Under perioden 1998 till år 2000 antas produktivitetstillväxten uppgå till i genomsnitt 1,4 procent. Medelarbetstiden antas vara i det närmaste oförändrad. Sammantaget innebär detta att den genomsnittliga tillväxtprognosen på drygt 2 procent i basalternativet medför en årlig sysselsättningsökning på i genomsnitt knappt 1 procent. Samtidigt antas volymen av arbetsmarknadspolitiska åtgärder minska med ca 66 000 personer under perioden. Utbudet av arbetskraft väntas stiga efter hand som arbetsmarknadsläget förbättras. Utvecklingen av utbudet hålls även i det medelfristiga perspektivet tillbaka av satsningen på reguljär utbildning och arbetsmöjligheterna för äldre arbetslösa inom offentliga sektorn. Summan av öppet arbetslösa och arbetsmarknadspolitiska åtgärder faller successivt till 9,5 procent av arbetskraften vid prognosperiodens slut. De öppet arbetslösa minskar från 6,9 procent 1997 till 5,7 procent år 2000. I högtillväxtalternativet reduceras arbetslösheten till 4 procent.

7 Löner

Preliminära uppgifter från statistiska centralbyrån visar en löneökningstakt inom industrin som överstiger de avtal som slutits inom branschen med flera procentenheter. Löneutvecklingen var under det första halvåret i år betydligt starkare än vad som förväntades i vårpropositionen. Inom övrigt näringsliv har utvecklingen däremot varit svagare. Lönerna har stigit ungefär i linje med avtalen. För offentliga sektorn redovisas en löneökning som är lägre än vad avtalen ger. Statistiken har dock sannolikt ännu inte fångat upp retroaktiva utbetalningar inom denna sektor och uppgifterna för första halvåret kommer förmodligen att revideras upp. Under innevarande år beräknas den genomsnittliga löneök-

ningen för hela ekonomin uppgå till 5,6 procent, varav avtalen står för 4,4 procent och löneglidningen för reserande 1,2 procent. Nästa år ger avtalen en ökning på 3,7 procent och löneglidning väntas falla till strax under 1 procent. De flesta avtalen omfattar perioden 1/4 1995-1/4 1998.

De centrala avtalsförhandlingarna gav löneökningar för industrin på knappt 4 procent år 1996 och 3 procent år 1997. Därtill kommer löneglidningen som beräknas ligga på knappt 3 procent i år för att sedan falla till knappt 2 procent nästa år. Utfallsstatistik för första halvåret i år indikerar en hög löneglidning inom industrin. I vårpropositionen antogs att en låg inflation samt en mycket svag efterfrågan på arbetskraft skulle leda till en betydligt lägre löneglidning. Till en del kan dock den uppmätta ökningen förklaras av att åtskilliga företag sköt fram tidpunkten för när avtalen skall börja gälla från 1995 till 1996. Detta innebär att de avtal som registreras i beräkningarna är för höga under 1995 och för låga under 1996. Löneglidningen har i så fall egentligen ett jämnare förlopp än vad som redovisas i tabell 6.1. Bortsett från dessa tekniska faktorer måste löneglidningen ändå betraktas som förhållandevis stark. En förklaring till detta kan vara att de ökande vinstmarginalerna inom framförallt exportindustrin under de senaste åren nu kommer löntagarna till del. Det kan också tolkas som att de anställda inom industrin kompenseras för att avtalen inom denna sektor blev lägre än inom andra branscher, trots att lönebetalningsförmågan är betydligt högre. Denna effekt torde avta framöver i takt med att företagets vinstläge försämras. En ytterligare förklaring kan vara att sysselsättningsnedgången lett till att andelen personer med låg lön, såsom yngre och låg-utbildade, har minskat vilket drar upp genomsnittslönen. Indikerar de senaste månadernas utfall däremot en tendens till en starkare underliggande löneglidning blir ökningstalen för både 1996 och 1997 betydligt högre än vad som antagits i prognosen.

Inom övrigt näringsliv blev avtalen högre än för industrin. För denna sektor ger avtalen löneökningar på drygt 4,5 procent år 1996 och drygt 3,5 procent år 1997. De höga löneavtalen bidrar sannolikt till en låg löneglidning. Det bekräfts av den senaste utfallsstatistiken. Därmed verkar det som om det blir begränsade spridningseffekter från den starka löneglidningen inom industrin till andra delar av ekonomin.

Avtalen inom offentliga sektorn blev för perioden 1995- 1997 sammantaget ca 0,5 procentenheter högre än i näringslivet. Löneavtalen började gälla senare under 1995 än i övriga sektorer, vilket innebär att ökningstakten blev lägre förra året men ca 1 procentenhet högre såväl 1996 som 1997. Liksom inom övrigt näringsliv väntas löneglidning bli låg under de närmaste två åren.

Sammantaget beräknas lönerna i hela ekonomin öka med 5,6 procent 1996 och med 4,5 procent 1997, mätt som årsgenomsnitt. Avtalens konstruktion medför att ökningen för helåret 1996 blir något högre än den underliggande utvecklingen under loppet av året. De av-

talade löneökningarna ligger nämligen relativt sent år 1995 medan de ligger tidigt 1996. Detta innebär att den höga ökningen av genomsnittslönen 1996 till en del förklaras av s.k. överhängseffekter. Om man rensar bort effekterna av att avtalsrevisionerna sker vid olika tidpunkter under åren, framgår att den underliggande löneökningstakten ligger på ca 5 procent i slutet av både 1995 och 1996 och att den avtar till ca 4 procent 1997.

TABELL 7.1 TIMLÖNER

Årlig procentuell förändring

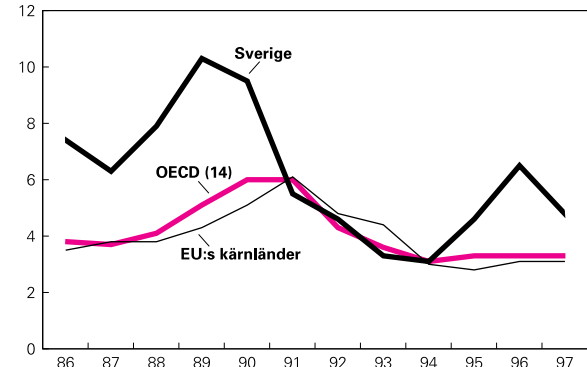
	1994	1995	1996	1997
Industri	3,1	4,6	6,5	4,8
Avtal	1,1	3,0	3,7	3,0
Löneglidning	2,0	1,6	2,8	1,8
Byggnadsindustri	0,1	4,3	3,9	3,9
Avtal	0,5	2,3	2,6	3,1
Löneglidning	-0,4	2,0	1,3	0,8
Övrigt näringsliv	2,4	3,7	5,1	4,1
Avtal	1,4	2,5	4,6	3,6
Löneglidning	1,0	1,2	0,5	0,5
Stat	2,7	2,9	5,5	4,0
Avtal	2,1	1,0	5,0	3,5
Löneglidning	0,6	1,9	0,5	0,5
Kommun	2,5	1,9	5,8	5,2
Avtal	2,1	0,9	5,3	4,7
Löneglidning	0,4	1,0	0,5	0,5
Totalt	2,4	3,4	5,6	4,5
Avtal	1,5	2,1	4,4	3,7
Löneglidning	1,0	1,4	1,1	0,8

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Det förefaller som att lönsamhet och arbetsmarknads-läge har haft ett begränsat inflytande på lönebildning-en. Avtalen för åren 1995-1997 blev t.ex. ca 1 procent-enhet högre i kommunsektorn än i industrin trots att kommunsektorn har ett finansiellt underskott samtidigt som lönsamheten inom industrin är mycket hög. Den sammantagna löneökningstakten mellan 1995 och 1997 ligger också över den s.k. Edin-normen, som innebär en årlig ökning av lönekostnaden på europeisk nivå, ca 3,5 procent. För första gången under 1990-talet väntas också reallönen stiga betydligt. Detta kan bero på att inflationsförväntningarna vid tidpunkten för avtalsför-handlingarna låg betydligt över den nu prognostiserade inflationen på ca 1 procent 1996 och ca 2 procent 1997, d.v.s. lönebildningen anpassades inte fullt ut till en låginflationsekonomi. Reallöneökningarna motsvaras inte av en lika hög produktivitetstillväxt, vilket på kort sikt innebär att företagens lönsamhet försämras. Detta bidrar till ett ökat inflationstryck och därmed en mer restriktiv penningpolitik samt mer omfattande rationaliseringar, vilket bromsar sysselsättningsutvecklingen. Då penningpolitiken anpassas för att uppnå inflationsmålet får höga nominella löneökningar förhållan-devis stor effekt på sysselsättningen.

**DIAGRAM 7.1
Timlöneutveckling i industrin.¹⁾**

Procent

Anm. Med EU:s kärnländer avses Tyskland, Frankrike, Benelux-länderna och Italien.

Källor: Statistiska centralbyrån, OECD, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

1 Jämförelsen omfattar endast löneutvecklingen i industrin eftersom internationell statistik avseende timlöneutvecklingen för hela näringslivet saknas. OECD redovisar endast statistik över lön per sysselsatt för andra branscher. I detta begrepp fångas även förändringar i t.ex. medel-arbetstiden upp vilket ger en något missvisande bild av konkurrensläget.

Även vid en internationell jämförelse är den svenska löneutvecklingen relativt stark, trots att den svenska arbetslösheten ligger på en historiskt sett mycket hög nivå. Industritimlönerna inom EU:s kärnländer beräknas stiga med i genomsnitt ca 3 procent per år 1995 till 1997. Konkurrenskraften för svensk industri försämras därför under de närmaste två åren. Därmed dämpas sysselsättningsutvecklingen via dels ett ökat rationaliserings-tryck och dels en svagare efterfrågeutveckling.

I basalternativet antas de nominella lönerna öka med ca 4 procent och de reala lönerna med knappt 2 procent per år, samtidigt som den totala arbetslösheten reduceras från 12,3 procent 1997 till 9,5 procent år 2000. Basalternativet förutsätter således att de nominella löneökningarna anpassas till en låginflationsekonomi samtidigt som arbetslösheten minskar. I det s.k. högtillväxt-alternativet beskrivs en utveckling där lönebildningen fungerar på ett sådant sätt att den totala arbetslösheten kan reduceras till 7,8 procent och den öppna arbetslösheten till 4 procent utan att lönerna ökar snabbare än i övriga Europa.

8 Inflation

Inflationstakten i Sverige har sjunkit till mycket låga nivåer. I augusti månad var inflationstakten, mätt som tolv månadersförändring av konsumentprisindex (KPI), endast 0,3 procent. Man får gå tillbaka till 1959 för att hitta en lika låg nivå. För samma period har nettoprisindex (NPI), dvs konsumentpriser rensade för indirekta skatter och transfereringar, fallit med 0,5 procent. Tolv månaderstal avseende NPI började beräknas 1960 och hade aldrig understigit noll innan juni i år. Sänk-

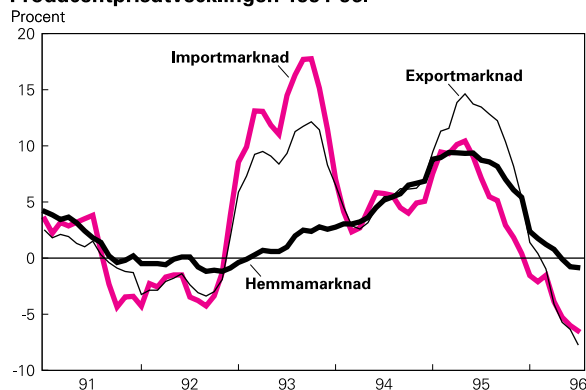
ningen av NPI beror dock på tillfälliga effekter såsom lägre räntekostnader för hushållen och fallande importpriser till följd av en stärkt krona. Dessa effekter bedöms successivt avta under hösten. En del andra faktorer har dragit upp inflationen det senaste halvåret. Fastighetsskatten, taxeringsvärden och hyror har höjts och energikostnaderna har stigit. Om man beräknar underliggande inflationstakt som konsumentprisutveckling med direkta skatte-, växelkurs- och ränteeffekter borträknade uppgår den till ca 2 procent, både 1996 och 1997.

Efterfrågetrycket från omvärlden har varit svagt i slutet av 1995 och i början av 1996. Den vikande efterfrågan och apprecieringen av kronan har lett till att svenska företag har sänkt sina priser på exportmarknaden. Det finns tecken på att produktionen åter ökar och i viss mån drar med sig hemmamarknadspriserna, som hittills följt med övriga priser nedåt. Produktionsökningen torde dock inte utgöra någon större inflationsrisk under den närmaste framtiden, på grund av den svaga inhemska efterfrågan och de produktivitetshöjande investeringar som företagits under 1995 och i år. Detta illustreras också av resultaten i Konjunkturinstitutets barometerundersökningar, som visar på fortsatt fallande kapacitetsutnyttjande i industrin.

Det är främst en bristfälligt fungerande lönebildning som kan äventyra prisstabiliteten framöver. De nominella löneökningarna hittills under 1996 har i kombination med den mycket låga inflationen inneburit kraftiga real-löneökningar. En betydande skillnad i löneökningstakt gentemot våra konkurrentländer är inte hållbar på sikt. Riksbankens prisstabilitetsmål minskar företagets möjligheter till övervältring av kostnaderna på konsumenterna, eftersom den allmänt låga inflationen gör det svårt för företagen att höja sina priser. En lönebildning i obalans med den i våra konkurrentländer tvingar företag till rationaliseringar och produktivitetssökningar och leder till lägre efterfrågan via en stramare penningpolitik. Effekterna av en sådan obalans i löneutveckling har övergått från att vara primärt inflationsdrivande till att bli sysselsättningsdämpande.

De reala löneökningarna har hittills under 1996 bli-

DIAGRAM 8.1
Producentprisutvecklingen 1991-96.

Källa: Statistiska centralbyrån.

vit stora delvis till följd av att inflationsutvecklingen överskattats i avtalsrörelsen. Kommande löneökningar återspeglar förväntningar om framtida inflationstakter. Inflationförväntningarna var stigande vid tidpunkten för de senaste löneförhandlingarna, framför allt hos arbetstagarorganisationerna. Inflationförväntningarna för de närmaste två åren låg då generellt på 3,5 - 4 procent. I dagsläget är situationen annorlunda. Hushållens inflationförväntningar avseende de närmaste 12 månaderna har i augusti fallit till 1,6 procent och ligger därmed något under Riksbankens inflationsmål på 2 procent. I mars och april noterades stigande förväntningar som sedan i takt med lägre inflationsutfall återigen kom att falla. Inflationförväntningarna hos industri- och tjänsteföretag som undersöks i Konjunkturinstitutets barometerundersökningar har sjunkit till en nivå drygt en halv procentenhet under inflationsmålet. Förväntningar hos aktörer på arbets-, penning- och varumarknaderna undersöks av marknadsundersökningsföretaget Prospera i uppdrag av Riksbanken. Den senaste undersökningen från september indikerar att aktörernas bedömning av framtida inflationstakter justerats ned för såväl kortare som längre tidshorisonter. Inflationutsikterna har nedreviderats med motsvarande en halv procentenhet för samtliga tidshorisonter jämfört med i maj och den genomsnittliga inflationen för den närmaste 5-årsperioden bedöms ligga i linje med Riksbankens inflationsmål. Jämfört med läget i våras har således inflationförväntningarna sjunkit ytterligare, vilket kan tolkas som ökad trovärdighet för prisstabiliseringspolitiken.

Inflationen bedöms ha bottnat i och med augusti månads utfall på 0,3 procent för KPI och -0,5 procent för NPI. Dessa siffror är dock utslag av olika temporära effekter och ger ingen rättvis bild av den underliggande inflationstakten. Den underliggande inflationen beräknad som konsumentprisindex med direkta effekter av tillfälliga växelkurs-, ränte- och skatteförändringar exkluderade uppgår till ca 1,8 procent.

TABELL 8.1 KONSUMENTPRISER

Årlig procentuell förändring	1994	1995	1996	1997
KPI, årsgenomsnitt	2,4	2,9	1,2	1,9
KPI, dec.-dec.	2,6	2,6	1,0	2,2
Basbelopp	35 200	35 700	36 200	36 300
NPI, årsgenomsnitt	1,7	1,6	0,3	0,6
NPI, dec.-dec.	1,7	1,0	0,5	0,8
IPI privat konsumtion	3,0	2,7	1,8	2,4
OECD (16), KPI	2,3	2,4	2,3	2,3

Anm.: Vid beräkningen av basbeloppen 1995-1997 har en avräkning gjorts på 40 procent av uppräkningsfaktorn. Vid framräkning av prisökningstalen har ett tillägg gjorts för skillnaden mellan december månads långtids- och korttidsindex, i enlighet med Statistiska centralbyråns principer för inflationsberäkning.

Källor: OECD, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Inflationstakten enligt KPI beräknas i slutet av 1996 bli 1,0 procent och enligt NPI bli 0,5 procent. Att NPI blir så pass mycket lägre beror främst på minskade subventioner i form av räntebidrag. Räknat från december 1995 till augusti i år har konsumentpriserna fallit enligt KPI med i genomsnitt 0,3 procent. Ökningen av tolv månadersförändringen av KPI från augusti till december i år förklaras av förväntade prispåslag inom detaljhandeln i september, höjda energiskatter i samma månad och höjd fordonsskatt i oktober. Bidraget från de båda skattehöjningarna uppskattas till ca 0,35 procentenheter. Nuvarande prognos för inflationen under loppet av 1996 innebär en nedrevidering med 0,9 procentenheter jämfört med prognosen i vårpropositionen. Det är främst de låga importpriserna, den kraftiga räntenedgången samt en högre produktivitet än förväntat som bidragit till att inflationsprognosen skrivits ned. Dessutom finns de stimulansåtgärder som aviserades i sysselsättningspropositionen nu med i prognosen. Det gäller återinförd skattereduktion för reparationer och ombyggnad av bostäder samt slopad bilaccis. Den underliggande inflationen uträknad på ovan angett sätt beräknas i slutet av året hamna omkring 2,0 procent.

I slutet av nästa år beräknas inflationstakten öka till 2,2 procent enligt KPI och 0,8 procent enligt NPI. I istället för att som under 1996 dra ned konsumentprisutvecklingen med en halv procentenhet förväntas importpriserna stiga och under 1997 ge motsvarande positivt bidrag. Däremot förutses hemmamarknadspriserna öka relativt långsamt nästa år. Även löneökningstakten bedöms bli lägre, vilket tillsammans med en högre produktivitetökning ger ett lägre bidrag till konsumentpriserna nästa år. Kapitalstocken väntas under perioden 1996-1997 växa med ca 10 procent, vilket räcker för att täcka den tilltagande produktionen, utan att kapacitetsbrister uppstår. Skattehöjningar i form av bland annat höjda energiskatter och höjd tobaksskatt beräknas ge ett bidrag på 0,6 procentenheter.

Den underliggande inflationen beräknad på ovan angivet sätt beräknas bli lägre än inflationen enligt KPI och uppgå till 1,7 procent. Enligt KPI och NPI ökar således inflationen från 1996 till 1997 medan underlig-

gande inflation synes vara stabil och ligga nära 2 procent. Den underliggande inflationen mätt som löneökningstakt minus trendmässig produktivitetökning beräknas sjunka från 1996 till 1997.

De medelfristiga kalkylerna för utvecklingen från 1997 till år 2000 utgår från bibehållen prisstabilitet. Tillväxten antas således ligga på en sådan nivå att inflationen inte ökar. Produktionskapaciteten byggs ut i en sådan utsträckning att inflationsdrivande flaskhalsar i form av kapacitetsbrist undviks.

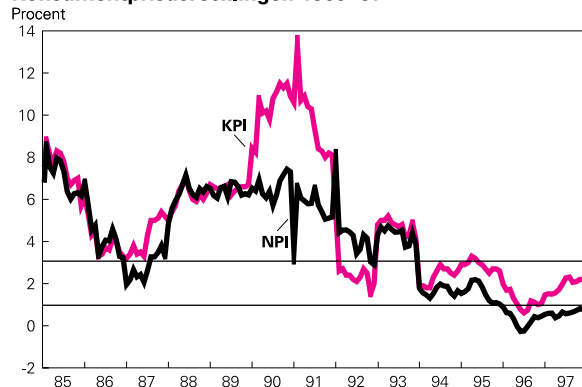
Ett av konvergenskriterierna för att kunna delta i EMU:s tredje etapp berör prisstabilitet. För att kunna jämföra olika länders konsumentprisutveckling pågår ett harmoniseringsarbete inom EU. Innan arbetet med att utforma den slutgiltiga formen för ett fullständigt harmoniserat index är klart och kan tas i bruk från och med januari 1997, redovisar EU:s medlemsländer ett delvis harmoniserat index, IIKP. Detta index skiljer sig från KPI genom att exkludera områden som i särskild hög grad behandlas olika vid beräkningen av nationella konsumentprisindex. Inflationstakten i Sverige mätt som ökningen av IIKP under de senaste tolv månaderna uppgick i juli till 1,0 procent vilket är den lägsta i EU. Ökningen av årsgenomsnittet 1996 jämfört med 1995 bedöms uppgå till 1,3 procent.

9 Hushållens ekonomi och privat konsumtion

Konsolideringen av de offentliga finanserna dämpar hushållens inkomstutveckling under de närmaste åren. En relativt stark utveckling av löneinkomsterna och en förbättring av hushållens räntenetto leder dock till att de reallt disponibla inkomsterna stiger något. Sparkvoten faller successivt under prognosperioden, efter en mindre ökning i år, vilket medför att den privata konsumtionen tilltar.

Den reala lönesummeutvecklingen före skatt gav ett positivt bidrag till inkomstutvecklingen 1995. Detta skedde genom en kraftig ökning av sysselsättningen mätt i arbetade timmar, medan den utbetalda reala timlönerna före skatt sjönk. I år är det i stället utvecklingen av timlönerna som ligger bakom den starka ökningen av lönesumman, medan sysselsättningen utvecklas svagt. Årets genomsnittliga reala timlöneökning före skatt är den högsta som noterats under perioden 1975 och framåt, se diagram 9.1. Ett positivt bidrag kommer också från en fortsatt förbättring av hushållens nettoinkomster av räntor och utdelningar. Det är en följd av det fortsatt höga finansiella sparandet, vilket innebär att hushållen ökar sina finansiella tillgångar och reducerar skuldbelastningen. Förändringen av direkta skatter och transfereringar från offentlig sektor drar ned utvecklingen av den disponibla inkomsten med ca 3 procentenheter år 1996. Detta är huvudsakligen en följd av vidtagna budgetförstärkande åtgärder. De direkta skatterna har

DIAGRAM 8.2
Konsumentprisutvecklingen 1985-97.

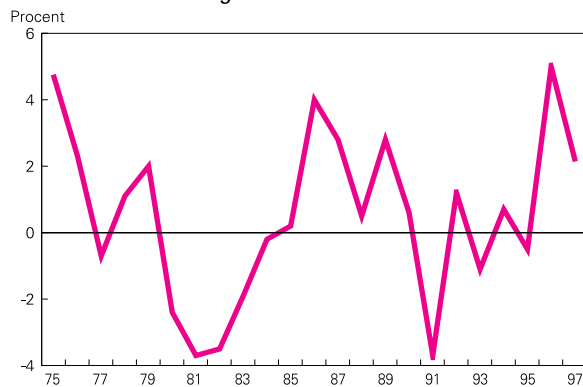
Anm. Utfallsdata till och med juli 1996.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

stigit bl.a. genom höjd egenavgift till sjukförsäkringen och höjda kommunalskatter medan barnbidragen och ersättningsnivåerna i socialförsäkringarna har sänkts. De realt disponibla inkomsterna beräknas sammantaget öka med drygt 1 procent i år.

Inkomstutvecklingen under 1997 karakteriseras av samma faktorer som 1996. Löne- och kapitalinkomsterna stiger medan tillkommande budgetförstärkande åtgärder bromsar inkomstökningen. Den utbetalda lönesumman stiger mindre än i år, till följd av lägre löneökningar. Egenavgiften till sjukförsäkringen höjs med ytterligare 1 procentenhet. Uppräkningen av basbeloppet, som styr pensioner m.m., är för 1997 reducerad till 60 procent av prisökningen mellan juni 1995 och juni 1996. Tillsammans med den låga inflationen medför detta att basbeloppet för 1997 räknas upp med endast 100 kr eller 0,3 procent. Eftersom konsumentpriserna beräknas öka med ca 2 procent nästa år kommer de reala

DIAGRAM 9.1
Real timlön före skatt 1975-97.
Procentuell utveckling.

Källor: Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

pensionsinkomsterna att sjunka. Forsatta besparingar sker bl.a. i bostadsbidragen. Sammantaget väntas de realt disponibla inkomsterna stiga med knappt 1 procent.

Den kalkylerade ekonomiska tillväxten för perioden 1998 - 2000 innebär en positiv utveckling av hushållens realinkomster. Lönesumman stiger något mer än BNP. Förändringar av transferingsinkomsterna ger inget bidrag till inkomstutvecklingen, huvudsakligen beroende på att bidragen till arbetslösa m.m. minskar när arbetslösheten sjunker. Förbättringen av räntenettet fortsätter. Visserligen sjunker det finansiella sparandet, men det ligger kvar på en relativt hög nivå under hela kalkylperioden. Efter en fortsatt tämligen svag ökning av inkomsterna under 1998, beroende på tillkommande budgetförstärkningar, ökar realinkomsterna med ca 2 procent per år de följande två åren.

Den privata konsumtionen steg med 0,3 procent år 1995. Efter en svag inledning tilltog hushållens efterfrågan successivt under året. Uppgången har sedan fortsatt under de två inledande kvartalen i år. Sammantaget blev konsumtionstillväxten 1,1 procent första halvåret jämfört med motsvarande period förra året. Det är betydligt mer än vad som förväntades i vårpropositionen.

Bakom de överraskande starka siffrorna avseende första halvåret ligger emellertid en kraftig ökning av hushållens förbrukning av energi till följd av den kalla vintern. De höga uppvärmningskostnaderna förklarar mer än halva tillväxten av den totala privata konsumtionen. Under första halvåret steg även efterfrågan av dagligvaror, förmodligen som en konsekvens av den sänkta matmomsen, medan kapitalvaruinköpen minskade jämfört med första halvåret 1995.

Hushållens val mellan konsumtion och sparande styrs

TABELL 9.1 HUSHÅLLENS DISPONIBLA INKOMSTER, KONSUMTION OCH SPARANDE

	MILJARDER KRONOR LÖPANDE PRIS	PROCENTUELLT BIDRAG TILL REALINKOMSTUTVECKLINGEN					
		1995	1996	1997	1998	1999	2000
Lönesumma inkl. sjuklön	686,5	1,6	3,9	2,4	2,4	2,3	2,0
Transfereringar från offentlig sektor	397,0	-0,4	-0,4	-0,8	-0,4	-0,3	0,0
Pensioner	211,6	0,1	0,1	-0,2	0,1	0,2	0,3
Sjukförsäkring m.m.	43,6	-0,3	-0,3	-0,2	0,1	0,1	0,1
Arbetsmarknadsstöd	54,4	-0,5	0,0	-0,1	-0,5	-0,5	-0,2
Övrigt	87,5	0,3	-0,3	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1
Räntor och utdelningar, netto	-13,1	1,1	0,6	0,7	0,7	0,5	0,4
Övriga inkomster, netto	207,1	0,6	-0,4	0,1	0,3	0,4	0,5
Direkta skatter	348,0	-2,9	-2,5	-1,7	-1,7	-0,7	-1,2
Disponibel inkomst	929,6	-0,1	1,2	0,8	1,3	2,2	1,8
Privat konsumtion	853,5	0,3	0,9	1,8	2,4	2,5	2,2
<i>Sparande, nivå i % av disponibel inkomst</i>							
Nettosparande (sparkvot)		8,2	8,5	7,5	6,5	6,2	5,8
Finansiellt sparande		10,3	10,1	8,9	7,4	6,7	5,9

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

i hög grad av förväntningar om de egna framtida inkomsterna, den egna förmögenheten samt av landets ekonomiska utveckling. Nedgången av bland annat kapitalvaruinköpen kan till stor del förklaras av hushållens negativa framtidsförväntningar det senaste året, vilket framgår av diagram 9.2. Denna pessimism beror sannolikt på det bekymmersamma arbetsmarknadsläget kombinerat med den osäkerhet om konjunkturutvecklingen som rådde i början av året. Hittills i år har andelen hushåll som tror att arbetslösheten kommer att öka under de närmaste tolv månaderna legat kring 50 procent. Andelen med förväntningar om att den egna ekonomin kommer att försämrats har sedan slutet av förra året fram till juli i år legat på drygt 20 procent. Stämningläget bland hushållen och de fortsatt höga realräntorna är de främsta orsakerna till den återhållsamma efterfrågan. Dessa faktorer kan hålla kvar konsumtionen på en förhållandevis låg nivå också framöver.

Mot slutet av innevarande år bedöms den internationella konjunkturen stabiliseras med förbättrade utsikter för den svenska industrin som följd. Underskottet i de offentliga finanserna minskar kraftigt i år och budgeten beräknas vara i balans 1998, vilket väntas öka hushållens förtroende för de offentliga trygghetssystemen. Med en successiv förbättring av konjunkturen bedöms hushållens framtidsförväntningar stärkas, vilket kan leda till ökad konsumtion. Statistiska centralbyråns undersökning beträffande hushållens inköpsplaner för augusti visar tecken på att hushållen börjar se något ljusare på sin egen och Sveriges ekonomi. Detta är troligen ett resultat av de mer positiva rapporterna om Sveriges ekonomi som presenterats den senaste tiden. Förväntningarna om arbetslösheten är dock fortsatt dystra.

Nyregistreringarna av personbilar har stigit dramatiskt de senaste månaderna, vilket indikerar ett förändrat konsumtionsbeteende. Även om det mesta tyder på att ett trendbrott har skett vad gäller hushållens efterfrågan av bilar torde de senaste månadernas kraftiga ökning även till viss del vara övergångseffekter av slopad bilaccis den 11 juni samt ändrade regler för direkt-

import av bilar den 1 juli i år. Även om bilden är något splittrad visar ändå den senaste månadsstatistiken för den så kallade egentliga detaljhandeln att minskningen av omsättningen från tidigare i år har bromsats upp något och att en viss uppgång kan skönjas. Inflationen föll under årets första åtta månader men förväntas stiga något under resten av året. Bland annat har priserna på kläder, skor, radio och TV sjunkit sedan årsskiftet till följd av fallande importpriser. Förväntningar om lägre priser på vissa varor kan medföra att hushållen avvaktar med planerade inköp. När dessa förväntningar sedan upphör kan konsumtionen tillta.

De senaste två årens svaga tillväxt av den privata konsumtionen har inte kompenserat den kraftiga nedgången som skedde under inledningen av 1990-talet. Som framgår av diagram 9.3 ligger hushållens konsumtion fortfarande under 1988 års nivå. Den låga konsumtionsvolymen bör ha medfört att det finns ett uppdämt behov av kapitalvaror att tillgodose, vilket talar för att en uppgradering av kapitalstocken kan vara förestående. Den svenska bilparken är till exempel en av de äldsta i Västeuropa. Därtill bör borttagandet av acisen höja efterfrågan på nya bilar. De lägre räntorna underlättar finansieringen av kapitalvaruinköp samtidigt som huspriser och andra tillgångspriser tenderar att öka, vilket stimulerar konsumtionen.

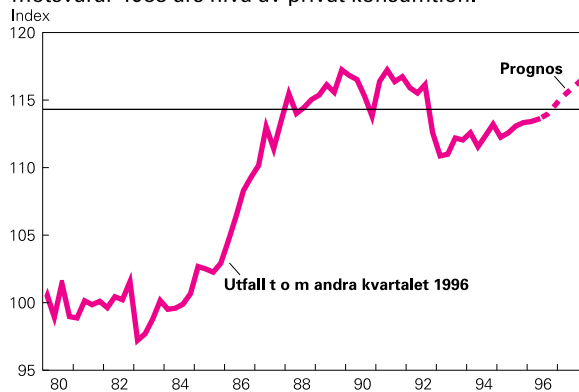
Hushållens finansiella sparande har varit betydande under hela 1990-talet. Det för svenska förhållanden höga sparandet har medfört att hushållens finansiella nettoförmögenhet har stigit från ca 40 procent av den disponibla inkomsten 1991 till ca 90 procent år 1995. Inkluderat fastigheter erhålls den totala förmögenheten som motsvarade ca 235 procent av de disponibla inkomsterna år 1995, vilket kan jämföras med ca 200 procent under 1992. Nedgången av framför allt bostadsräntorna, tillsammans med något högre priser på småhus och bostadsrätter, innebär lättnader för många tidigare hårt skuldyngda hushåll. Genom det höga sparandet bör hushållen inom en snar framtid ha anpassat sin skuldsättning och uppnått en finansiell buffert som upplevs som tillräcklig för att täcka eventuella framtida

DIAGRAM 9.2
Hushållens framtidsförväntningar 1977 - augusti -96.

Källa: Statistiska centralbyrån.

DIAGRAM 9.3
Privat konsumtion 1980-97.
Säsongrensade kvartalsdata, volym, index 1980=100. Den vågräta linjen i diagrammet motsvarar 1988 års nivå av privat konsumtion.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

da oväntade inkomstbortfall. Hushållens förmögenhetsutveckling talar därigenom för en sänkning av sparkvoten, dvs sparandet som andel av disponibel inkomst, de närmaste åren.

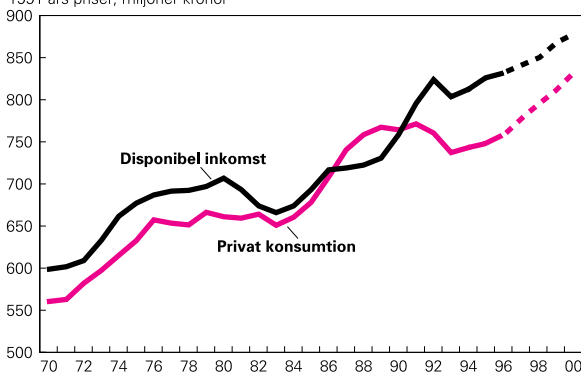
Det finns således flera faktorer som indikerar en växande konsumtion framöver. Hushållen är dock förhållandevis pessimistiska fortfarande och konsumtionsökningen i början av året beror till stor del på den kalla vintern. Sammantaget bedöms den privata konsumtionen stiga med måttliga 0,9 procent i år. Bortsett från användningen av energi tilltar emellertid konsumtionen under loppet av året i takt med att utsikterna för såväl den inhemska som den internationella konjunkturen förbättras. Uppgången sker främst genom ökade inköp av bilar och andra kapitalvaror samtidigt som trenden med stigande efterfrågan av dagligvaror håller i sig. Till följd av apprecieringen av kronan bedöms svenskars turism i utlandet, vilket räknas till privat konsumtion, tillta. Den kalla väderleken under andra halvåret 1995 medförde relativt höga uppvärmningskostnader för hushållen. Därför beräknas användningen av energi under andra halvåret i år sjunka jämfört med motsvarande period förra året.

Prognoserna över de disponibla inkomsterna och den privata konsumtionen innebär att sparkvoten förväntas stiga något i år. Nästa år beräknas konsumtionen växa med 1,8 procent medan sparkvoten sjunker.

I den medelfristiga kalkylen fram till år 2000 antas att hushållens förtroende för den ekonomiska utvecklingen stabiliseras, bland annat genom att sysselsättningen ökar och de offentliga finanserna förbättras. Den privata konsumtionen beräknas stiga med drygt 2 procent per år, varvid sparkvoten faller successivt för att år 2000 uppgå till ca 6 procent. Även denna sparkvot är historiskt sett hög och överstiger till exempel genomsnittet mellan åren 1970 och 1985.

DIAGRAM 9.4
Disponibel inkomst och privat konsumtion 1970-2000.

1991 års priser, miljoner kronor

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

10 BRUTTOINVESTERINGAR

De totala bruttoinvesteringarna beräknas öka kraftigt under 1996. Investeringarna ökar främst inom industrin och bostadssektorn. God lönsamhet och ett gynnsamt konkurrensläge har inneburit att exportindustrin kunnat fullfölja sina expansionsplaner trots konjunkturavmattningen. Bostadsbyggandet vänder i år upp från en mycket låg nivå. Räntefallet samt ett flertal stimulansåtgärder bidrar till uppgången som till viss del beror på tidigareläggning av bostadsprojekt. Nästa år avtar tillväxttakten för bruttoinvesteringarna. Industrins behov av ny produktionskapacitet bedöms då minska samtidigt som stimulansåtgärderna till framförallt bostadssektorn faller bort. Lägre räntor och starkare efterfrågan från hemmamarknaden beräknas dock innebära stigande investeringar inom varuhandel och fastighetsförvaltning. Sammantaget beräknas de totala bruttoinvesteringarna stiga med ca 8 procent 1996 och med 2 procent 1997. Investeringskvoten, dvs investeringarnas andel av BNP, uppgår därmed år 1997 till 15,1 procent vilket fortfarande är en låg nivå.

TABELL 10.1 BRUTTOINVESTERINGAR EFTER NÄRINGSGRUPP

	MILJARDER KR	ÅRLIG PROCENTUELL VOLYMFÖRÄNDRING				
		1995	1994	1995	1996	1997
Näringslivet	171,6	14,4	24,5	9,6	2,0	
Industri	60,9	28,6	37,5	16,0	-4,0	
Övrigt näringsliv	110,7	9,1	18,8	6,4	5,4	
Bostäder	26,7	-35,3	-27,9	16,1	2,7	
Nybyggnad	11,2	-46,9	-30,7	21,0	17,0	
Omybyggnad	15,5	-19,6	-25,5	12,0	-10,0	
Offentliga myndigheter	39,4	10,6	1,6	-3,5	1,4	
Totalt	237,8	-0,2	10,6	8,1	2,0	
Maskiner	124,6	15,8	28,8	11,3	1,8	
Bygg och anläggning	113,2	-9,6	-3,1	4,8	2,3	

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

I det medelfristiga perspektivet antas investeringskvoten åter normaliseras. De senaste årens låga investeringskvoter kan förklaras av behovet att reducera kapitalstockarna till långsiktigt hållbara nivåer. Höga realräntor och för Sverige stora vakanstal, har inneburit att investeringsnivåerna inom de hemmamarknadsberoende sektorerna och bostadssektorn varit låga under en lång period. Därigenom har också överkapaciteten på bostäder och kommersiella lokaler gradvis minskat. Lägre räntor samt ett stigande resursutnyttjande beräknas medföra växande investeringskvoter från och med 1998. Bostadsproduktionen antas successivt normaliseras till följd av stigande disponibelinkomster. Sammantaget beräknas investeringskvoten öka från 15,1 procent 1997 till 16,8 procent år 2000.

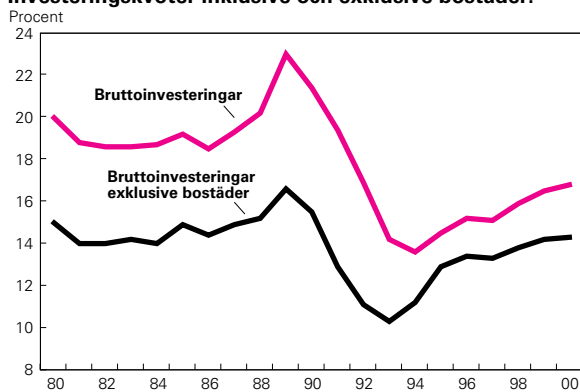
10.1 Näringslivets investeringar

Statistiska centralbyråns investeringsenkät från maj indikerar att industrin fullföljer sina expansionsplaner trots den svaga produktionsutvecklingen under början av året. Företagens planer tyder på att konjunkturavmattningen betraktas som kortvarig. Förutsättningarna för att fullfölja kapacitetsutbyggnaden är också mycket gynnsamma. Både lönsamhet och likviditet är mycket höga samtidigt som räntorna har fallit. Under innevarande år bedöms därför industrins utbyggnad komma till stånd i nästan samma omfattning som planerna visar. *Industrins investeringar* väntas därmed stiga med 16 procent, vilket innebär en ökning av kapitalstocken på drygt 5 procent. Mot bakgrund av den prognosticerade produktionsökningen beräknas därför kapacitetsutnyttjandet sjunka något under loppet av året. Nästa år bedöms industrins investeringar reduceras något från 1996 års höga nivå trots ett förbättrat efterfrågeläge. Lönsamheten beräknas visserligen förbli hög men samtidigt avtar behovet av ny produktionskapacitet. Det är framförallt inom basindustrin som investeringarna förutses falla nästa år. Inom denna sektor uppförs för närvarande en rad anläggningar som står klara under 1996 eller i början av 1997. Behovet av ytterligare kapacitet bör därefter vara måttligt inom den närmaste framtiden.

Investeringarna inom *övrigt näringsliv* ökade med hela 19 procent förra året. Under år 1996 och 1997 dämpas dock ökningstakten avsevärt. Den kraftiga uppgången under 1995 kan delvis förklaras av den starka industrikonjunkturen som innebar en avsevärd ökning av investeringarna inom uppdragsverksamheten och delar av partihandeln. Infrastruktursatsningarna och den snabba tillväxten inom telekommunikationssektorn bidrog också till den starka volymutvecklingen.

Under innevarande år förutses avmattningen inom industrin innebära att investeringsvolymerna i de industrirelaterade tjänstesektorerna växer i långsammare takt. Istället är det infrastrukturprojekten och den fortsatta utbyggnaden av telekommunikationsnätet som är drivande. Investeringsvolymerna i Öresundsbroprojektet och Arlandabanan når en topp under 1996 för att

DIAGRAM 10.1
Investeringskvoter inklusive och exklusive bostäder.

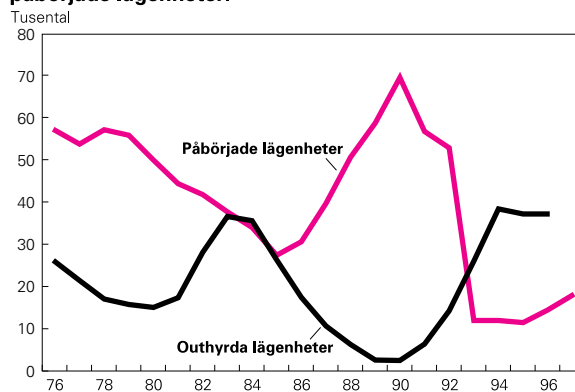
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

sedan plana ut. En svag konsumtions- och sysselsättningsutveckling samt en överkapacitet på kommersiella lokaler dämpar investeringsutvecklingen inom varuhandel och fastighetsförvaltning. Denna utveckling bekräftas av SCB:s investeringsenkäter från maj. Tecken på en vändning uppåt i de hemmamarknadsberoende sektorerna finns dock. Priserna på kommersiella lokaler har stigit markant sedan början av 1995 samtidigt som vakanserna i centralt belägna områden sjunker. Till detta kommer att räntorna sjunkit och väntas falla ytterligare. Mot bakgrund av den positiva konsumtionsutvecklingen samt en viss sysselsättningsuppgång nästa år bör därför investeringarna åter kunna stiga inom varuhandel och fastighetsförvaltning. Sammantaget beräknas investeringarna inom övrigt näringsliv öka med drygt 6 procent 1996 och med drygt 5 procent 1997.

10.2 Bostadsinvesteringar

Antalet *påbörjade lägenheter* uppgick under första halvåret 1996 till 6 000 vilket var en ökning med 40 procent jämfört med samma period föregående år. Sjunkande räntor samt det temporära investeringsbidraget på 10 procent av produktionskostnaden ligger sannolikt bakom uppgången. Samtidigt har de senaste årens mycket låga färdigställande av bostäder medfört sjunkande vakanstal i expansiva storstadsområden. En begynnande bostadsbrist märks också i allt fler kommuner. Till följd av det fortsatt låga färdigställandet av nya bostäder bedöms denna utveckling förstärkas under åren 1996 och 1997. Fallande realräntor, en gradvist förbättrad arbetsmarknad samt stigande disponibelinkomster bör öka efterfrågan på hyreslägenheter och leda till högre priser på andrahandsmarknaden för hus. Därmed ökar lönsamheten för och volymen av nyproduktion. Bostadsproduktionen väntas således öka såväl 1996 som 1997 trots att stimulans effekterna av det temporära investeringsbidraget upphör under andra

DIAGRAM 10.2
Antal outhyrda lägenheter respektive antal påbörjade lägenheter.

Anm. Antalet outhyrda lägenheter avser 1 mars respektive år. Antalet påbörjade lägenheter omfattar både flerfamiljshus och småhus.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

halvåret 1997. Sammantaget beräknas antalet påbörjade lägenheter i nyproduktion uppgå till drygt 14 000 i år och till 18 000 under 1997.

Antalet *påbörjade ombyggnader* blev mycket högt andra halvåret 1995. En starkt bidragande orsak var det temporära stimulansbidrag på 15 procent som utgick för ombyggnationer som påbörjades före 30 september 1995. Osäkerheten om när projekten faktiskt kom igång är dock stor. Antalet ansökningar om räntebidrag till ombyggnad normaliserades första kvartalet 1996. Detta indikerar att den reguljära ombyggnationen under prognosåren 1996 och 1997 återgår till mer normala nivåer. Det höga påbörjandet andra halvåret 1995 medför dock att ombyggnadsvolymerna når en hög nivå under 1996 för att sedan minska nästa år. Under både 1996 och 1997 beräknas också bidraget till miljöförbättrande åtgärder till viss del hålla uppe den totala ombyggnationen.

10.3 Lager

En kraftig lageruppbyggnad har i hög grad bidragit till de senaste två årens BNP-tillväxt. Under fjärde kvartalet förra året visade emellertid lagerförändringarna en lägre ökningstakt vilket innebar ett negativt bidrag till BNP för första gången sedan tredje kvartalet 1993. Lagerutvecklingen har haft en dämpande effekt även första halvåret i år och denna trend bedöms hålla i sig året ut. Lageruttagen väntas ske inom både handel och industri och beräknas isolerat ge ett negativt bidrag till tillväxten motsvarande 1,5 procent av BNP. Den faktiska effekten på tillväxten är dock betydligt mindre då lageruttag delvis balanseras av mindre import.

TABELL 10.2 LAGERFÖRÄNDRINGAR OCH LAGERBIDRAG

Miljard kronor, 1991 års priser

	1994	1995	1996	1997
Jord- och skogsbruk	135	97	-400	-200
Industri	5 100	14 246	-3 000	1 400
El, gas och vatten	56	-346	200	0
Handeln	2 889	902	-3 300	-400
Summa	8 180	14 899	-6 500	800
BNP-bidrag	1,5	0,5	-1,5	0,5

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Inom industrin väntas framför allt lagerstockarna av insatsvaror sänkas i år, dels som en anpassning till första halvårets svaga produktion, dels som en konsekvens av den trendmässigt fallande lagerkvoten, dvs lagerstockarna i förhållande till produktionen. Sedan början av 1980-talet har lagerkvoten halverats till följd av kapitalrationalisering och en övergång till just-in-time-principen. Denna utveckling väntas fortsätta men i minskande takt. Även de delar av partihandeln som är nära knutna till industrin väntas justera ner sina lager till

följd av produktionsavmattningen under första halvåret i år. Lagerneddragningen inom industrin begränsar inköp av utländska varor eftersom insatsvarorna har en hög importandel. Lagerförändringens dämpande effekt på BNP-tillväxten blir i år således i realiteten mindre än det rena negativa lagerbidraget. Prognosen för exporten avseende 1996 och 1997 är uppreviderad relativt de antaganden som gjordes i vårpropositionen. De förbättrade utsikterna möjliggör en viss sänkning av exportindustrins färdigvarulager. Trots en måttlig konsumtionsefterfrågan väntas ändå detaljhandeln genomföra lagerneddragningar under 1996. Lagerstockarna är betydande till följd av de senaste årens efterfrågestagnation varför större lageruttag är nödvändiga.

Nästa år väntas en uppgång i industrin vilket medför en tillväxt av de i produktionen ingående lagren. Detaljhandeln beräknas till viss del fortsätta justera ner sina lagerstockar med draghjälp av en tilltagande privat konsumtion. Sammantaget sker en svag lagerökning under 1997. Med hänsyn till årets relativt kraftiga minskning medför ändå nästa års blygsamma lagertillväxt ett bidrag till produktionen motsvarande 0,5 procent av BNP.

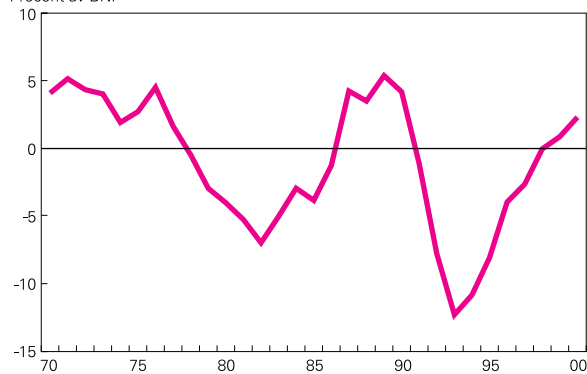
11 Den offentliga sektorn

Den offentliga sektorns finanser har förbättrats kraftigt. Det statliga lånebehovet 1996 beräknas till 40 miljarder kr, vilket är en minskning med ca 100 miljarder kr jämfört med 1995. Den offentliga sektorns finansiella sparandeunderskott som andel av BNP sjunker från 8,1 procent 1995 till 4 procent i år och kommer att understiga 3 procent 1997. Denna utveckling medför att statskulden som andel av BNP faller från och med 1996. Scenariot för åren 1998-2000 visar på en fortsatt förbättring av de offentliga finanserna. Underskottet i det finansiella sparandet elimineras 1998 och vänds till ett växande överskott. Därmed kan statskulden amorteras.

DIAGRAM 11.1

Den offentliga sektorns finansiella sparande 1970-2000.

Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

11.1 Den konsoliderade offentliga sektorn

Jämförelse med tidigare prognoser

Den offentliga sektorns finansiella sparande har under 1996 förbättrats snabbare än vad som beräknades i vårpropositionen. Skatteinkomsterna har justerats upp med ca 11 miljarder kr till följd av oväntat stora inbetalningar av mervärdesskatt och bolagsskatt. De offentliga utgifterna för 1996 har reviderats ned med ca 7 miljarder kr. Därvid har utgifterna för den offentliga konsumtionen och investeringarna samt EU-bidraget justerats ned, medan transfereringarna till hushållen och näringslivet räknats upp. Bidragande orsaker till dessa revideringar är mindre inköp av försvarsmateriel, mer omfattande försäljning av fastigheter än beräknat, överbudgetering inom EU samt högre kostnader för arbetslösheten. Sammantaget beräknas årets finansiella sparandeunderskottet bli ca 19 miljarder kr lägre (drygt 1 procent av BNP) än enligt beräkningarna i vårpropositionen. Motsvarande justering sker inte för 1997. De oväntat stora skatteinkomsterna under 1996 är nämligen vad gäller mervärdesskatten till övervägande delen tillfälliga och beträffande bolagsskatten sannolikt en följd av tidigareläggning av skattebetalningar från 1997 till 1996.

Det finansiella sparandet som nu beräknas för perioden 1997-2000 överensstämmer i hög grad med den kalkyl som redovisades i vårpropositionen med beaktande av de där aviserade budgetförstärkningarna.

Utvecklingen 1995 - 2000

För 1996 beräknas underskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande uppgå till 4 procent av BNP, vilket är en halvering från 1995. Tillkommande budgetförstärkningar och en relativt god ekonomisk tillväxt leder till en successiv förbättring av de offentliga finanserna under de följande åren. För 1997 beräknas underskottet till 2,6 procent. Därmed uppfylls ett av konvergensvillkoren för deltagande i den europeiska valutaunionen, att underskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande inte får överstiga 3 procent av BNP. Underskottet i det finansiella sparandet väntas vara eliminerat 1998.

I den redovisade kalkylen har beaktats att staten under 1997 och 1998 kommer att erhålla betydande utdelningsinkomster från det statliga aktiebolaget Securum. Bolaget uppgift är att avyttra tillgångar staten övertog i samband med bankkrisen. Sammantaget kommer dessa inkomster att uppgå till drygt 10 miljarder

TABELL 11.1 DEN OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSER

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Inkomster	909	983	1 070	1 101	1 154	1 198	1 255
<i>procent av BNP</i>	<i>59,6</i>	<i>60,1</i>	<i>63,3</i>	<i>62,1</i>	<i>61,8</i>	<i>61,2</i>	<i>61,5</i>
Skatter och avgifter	763	824	908	933	991	1 037	1 088
<i>procent av BNP</i>	<i>50,0</i>	<i>50,4</i>	<i>53,7</i>	<i>52,6</i>	<i>53,1</i>	<i>52,9</i>	<i>53,3</i>
Kapitalinkomster	88	94	90	96	89	84	87
Övriga inkomster	57	65	72	72	74	77	79
Utgifter	1 074	1 115	1 137	1 148	1 155	1 181	1 208
<i>procent av BNP</i>	<i>70,4</i>	<i>68,2</i>	<i>67,2</i>	<i>64,7</i>	<i>61,9</i>	<i>60,3</i>	<i>59,2</i>
Hushållstransfereringar	391	397	398	399	403	409	418
Övriga transfereringar	114	130	126	123	118	118	119
Ränteutgifter	104	116	127	124	119	125	126
Konsumtion	417	423	441	453	463	477	494
Investeringar	47	49	44	49	52	52	52
Finansiellt sparande	-165	-132	-67	-47	-1	17	47
<i>procent av BNP</i>	<i>-10,8</i>	<i>-8,1</i>	<i>-4,0</i>	<i>-2,6</i>	<i>0,0</i>	<i>0,9</i>	<i>2,3</i>
Staten	-185	-144	-80	-49	-5	7	36
AP-fonden	25	18	16	16	14	13	12
Kommunsektorn	-5	-6	-4	-13	-10	-4	-1
Statens lånebehov, netto	185	139	40	54	6	-14	-33
Primärt sparande ¹	-149	-109	-30	-19	29	57	85
<i>procent av BNP</i>	<i>-9,8</i>	<i>-6,7</i>	<i>-1,8</i>	<i>-1,1</i>	<i>1,5</i>	<i>2,9</i>	<i>4,2</i>
Finansiell ställning							
Nettoskuld	364	454	517	563	572	558	522
<i>procent av BNP</i>	<i>23,9</i>	<i>27,8</i>	<i>30,5</i>	<i>31,7</i>	<i>30,6</i>	<i>28,5</i>	<i>25,5</i>
Konsoliderad bruttoskuld ²	1 212	1 287	1 321	1 384	1 397	1 387	1 357
<i>procent av BNP</i>	<i>79,4</i>	<i>78,7</i>	<i>78,1</i>	<i>78,0</i>	<i>74,8</i>	<i>70,8</i>	<i>66,5</i>
Statsskuld	1 287	1 386	1 421	1 474	1 481	1 470	1 441
<i>procent av BNP</i>	<i>84,4</i>	<i>84,8</i>	<i>84,0</i>	<i>83,1</i>	<i>79,3</i>	<i>75,1</i>	<i>70,6</i>

¹ Finansiellt sparande exkl. kapitalinkomster och ränteutgifter.

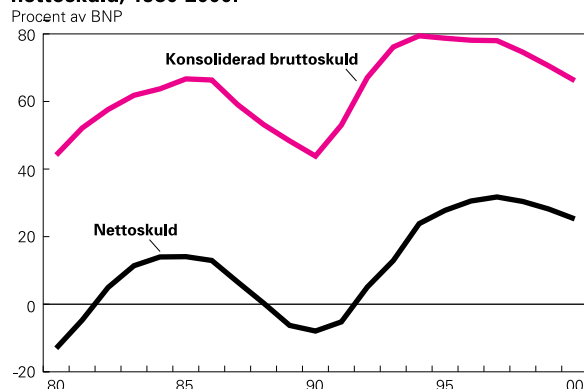
² Den konsoliderade bruttoskulden är definierad enligt EU:s konvergenskriterier (Maastricht).

Källor: Konjunkturinstitutet, Riksgäldskontoret, Riksrevisionsverket, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

kr. Vidare kommer Nordbanken under 1996 att lösa in aktier, vilket bidrar till att revidera statsskulden och konsoliderad bruttoskuld. I kalkylen har också beaktats att den s.k. värnskatten upphör 1999 samt att nedtrappningen av räntebidragen till bostäder för såväl beståndet som tillkommande årgångar fortsätter. I kalkylerna har antagits att basbeloppet räknats upp med 60 procent av prisökningarna t.o.m. fastställandet av basbeloppet för 1997 och med 80 procent av prisökningen för 1998 och 1999 års basbelopp. Därefter har antagits att basbeloppet fullt ut räknas upp i takt med inflationen.

Det finansiella sparandet visar den förändring av den finansiella förmögenheten som sker genom transaktioner. Värdeförändringar inräknas inte. Detsamma gäller försäljningar av aktier och andra finansiella tillgångar, då de inte förändrar den finansiella förmögenhetsställningen. Förbättringen av sparandet leder tillsammans med försäljningar av statliga tillgångar och omdisponeringar på statens balansräkning till att statsskulden börjar minska som andel av BNP 1996 och amorteras från och med 1999. Den offentliga sektorns konsoliderade skuld, definierad enligt Maastrichtkriterierna, sjönk redan 1995 som andel av BNP. Skuldkvoten fortsätter att minska i år och beräknas uppgå till 66,5 procent vid kalkylperiodens slut. Den offentliga sektorns nettoskuld, dvs. skulder minus finansiella tillgångar, förbättras inte lika mycket som bruttoskulden då även de finansiella tillgångarna minskar som andel

DIAGRAM 11.2
Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld och nettoskuld, 1980-2000.

Anm. Den konsoliderade bruttoskulden är definierad enligt EU:s konvergenskriterier (Maastricht).

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

av BNP.

Förbättringen av de offentliga finanserna mellan 1995 och 1996 sker främst genom kraftigt stigande skatteinkomster. Skattekvoten (skatteinkomsterna i relation till BNP) ökar med 3 1/4 procentenheter. Denna uppgång beror till stor del på ett omslag från tillfälligt låga till tillfälligt höga inbetalningar av mervärdesskatt. Omläggningarna av uppbörden av mervärdesskatt innebär nämligen i princip att staten under 1996 får inkomster från 13 månaders uppbörd mot 11 månader under 1995. Uppbördsförändringen ger tillfälligt extra skatteinkomster under 1996 på ca 11 miljarder kr. Inkomsterna av bolagsskatten stiger i takt med BNP under 1996, trots att vinsterna och därmed den slutliga skatten för inkomståret 1996 beräknas minska. Under 1996 synes företagen betala in en ökad andel av slutskatten under loppet av inkomståret. Detta kan bl.a. bero på att de preliminärt debiterade skatterna styrs av 1994 års förhållandevis höga vinster. Den ökade andelen preliminära inbetalningar motsvarar ca 7 miljarder kr i tillfälliga skatteinkomster under 1996. Därtill får staten under 1996 inkomster från bolagsskatten från slutregleringen av skatten på 1995 års höga vinster. En ytterligare tillfällig effekt år 1996 utgörs av engångsvisa inbetalningar av särskild löneskatt på ca 4 miljarder kronor. Ökningen av skattekvoten från 1995 till 1996 beror också på att lönesumman, som är det viktigaste skatteunderlaget, stiger betydligt mer än nominell BNP på grund av de förhållandevis stora löneökningarna i år. Därtill kommer ökade inkomster till följd av höjda taxeringsvärden på fastigheter.

Sammanfattningsvis beror den kraftiga ökningen av skattekvoten mellan 1995 och 1996 huvudsakligen på periodiseringar och skattebasernas utveckling i förhållande till BNP. De egentliga skatte- och avgiftshöjningarna beräknas motsvara 1/2 procent av BNP år 1996 jämfört med 2 1/4 procent år 1995. Av skatteinkomsterna 1996 beräknas ca 22 miljarder kr eller motsvarande 1 1/4 procent av BNP vara tillfälliga.

Skattekvoten faller 1997, trots tillkommande skattehöjningar. Förklaringen är att de tillfälligt höga skatteinkomsterna under 1996 faller bort. De följande åren stiger skattekvoten något till följd av tillkommande skattehöjningar 1998 och av att lönesumman och den privata konsumtionen, som utgör de viktigaste skattebaserna, stiger som andel av BNP.

De offentliga utgifterna minskar realt under hela

TABELL 11.2 DEN OFFENTLIGA SEKTORNS SKATTER OCH AVGIFTER

Procent av BNP

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Skatter och avgifter	50,0	50,4	53,7	52,6	53,1	52,9	53,3
Hushållens direkta skatter och allmänna egenavgifter	19,7	20,5	21,4	21,7	22,0	21,8	21,9
Företagens direkta skatter	2,5	2,9	2,9	2,4	2,5	2,7	2,7
Arbetsgivaravgifter exkl. allmänna egenavgifter	13,3	13,9	14,7	14,5	14,4	14,5	14,5
Mervärdesskatt	8,1	7,1	7,8	6,9	6,9	6,9	6,9
Övriga indirekta skatter	6,3	5,9	6,8	7,1	7,2	7,1	7,1

Källor: Konjunkturinstitutet, Riksrevisionsverket, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

kalkylperioden och utgiftskvoten (utgifterna som andel av BNP) går ned. Minskningen av utgiftskvoten 1996 bromsas dock av en relativt kraftig prisökning för den offentliga konsumtionen. Löneutbetalningarna till följd av löneavtalen för den offentliga sektorn avseende 1995 och 1996 belastar till stor del de offentliga utgifterna under 1996. I volym beräknas den offentliga konsumtionen minska med ca 1 procent.

Utgiftsnedgången blir mer påtaglig 1997. Det förklaras bl.a. av att det reala värdet av pensioner och andra basbeloppsstyrda transfereringar reduceras när inflationen stiger. Utbetalningarna från sjukförsäkringen minskar kraftigt till följd av att arbetsgivarperioden i sjukförsäkringen förlängs. De därav ökade kostnaderna för näringslivet kompenseras delvis genom sänkt arbetsgivaravgift.

Förbättringen av de offentliga finanserna från 1994 till 1998

Den offentliga sektorns underskott reduceras från 10,8 procent av BNP 1994 till 0 procent 1998. Förbättringen fördelas mellan en sänkning av utgiftskvoten med 8,5 procentenheter och en höjning av inkomstkvoten med 2,2 procentenheter. Den beräknade förbättringen kan jämföras med att programmet för att sanera de offentliga finanserna omfattar åtgärder motsvarande 8 procent av BNP under perioden 1995-1998, varav 3,5 procent faller på 1995, 2 procent på 1996, 1,5 procent på 1997 och 1 procent på 1998. Förbättringen av de offentliga finanserna går således utöver vad som följer av dessa åtgärder. Det beror på att skatteinkomsterna i stort sett följer BNP-utvecklingen medan utgifterna ökar långsammare än den kalkylerade tillväxten även vid frånvaro av regeländringar.

Transfereringarna till hushållen sjunker under peri-

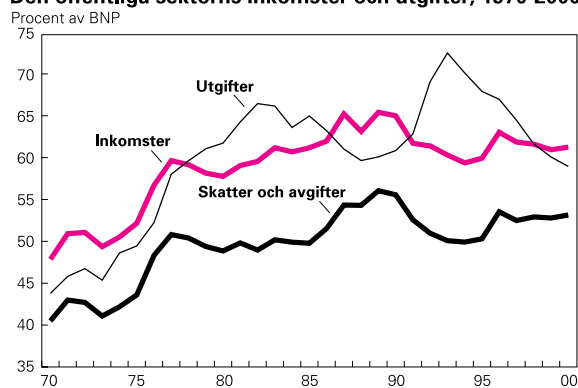
oden som andel av BNP med ca 4 procentenheter och övriga transfereringar med drygt 1 procentenhet. Åtgärderna inom konsolideringsprogrammet och den lägre arbetslösheten är de viktigaste förklaringarna.

Den offentliga sektorns utgifter för konsumtion och investeringar minskar som andel av BNP med ca 3 procentenheter. Detta beror på de besparingar som ligger i konsolideringsprogrammet samt anpassningen till de balanskrav som ställs på den kommunala sektorn.

De ackumulerade underskotten sedan 1991 medför att den offentliga sektorns konsoliderade skuld är ca 185 miljarder kronor större 1998 än 1994. Genom nedgången i ränteläget kan ändå ökningen av ränteutgifterna begränsas och de sjunker som andel av BNP med 0,4 procentenheter.

Skattekvoten stiger med ca 3 procentenheter mellan 1994 och 1998, huvudsakligen till följd av skattehöjningarna i konsolideringsprogrammet. Fallande räntor och försäljningar av statliga tillgångar medför att kapitalinkomsterna minskar som andel av BNP med knappt 1 procentenhet.

DIAGRAM 11.3
Den offentliga sektorns inkomster och utgifter, 1970-2000.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

TABELL 11.3 DEN OFFENTLIGA SEKTORNENS UTGIFTER

1991 års priser

	MILJARDER KRONOR		ÄRLIG PROCENTUELL VOLYMFÖRÄNDRING				
	1995	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Summa utgifter	1 008	0,8	-0,8	-1,5	-2,0	-0,5	-0,4
Hushållstransfereringar	354	-0,9	-0,9	-1,8	-1,0	-0,8	0,1
Pensioner	183	0,4	0,6	-0,9	0,3	0,7	1,3
Sjukförsäkring m.m.	39	-5,0	-5,5	-4,8	2,5	2,6	1,9
Arbetsmarknadsstöd	49	-8,1	0,5	-2,4	-8,9	-8,7	-4,8
Övrigt	84	2,8	-2,7	-2,3	-0,9	-1,4	-0,9
Övriga transfereringar	116	11,1	-3,9	-4,4	-6,4	-1,6	-1,9
Transfereringar till utlandet	25	110,2	1,5	8,1	2,5	1,1	0,6
Räntebidrag till bostäder	29	-3,4	-13,7	-18,4	-29,1	-20,4	-26,9
Övrigt	62	-0,7	-1,5	-3,9	-2,7	1,8	1,8
Ränteutgifter	103	8,9	8,3	-4,6	-5,9	2,5	-1,0
Konsumtion	384	-2,3	-1,0	-0,5	-1,2	-0,5	0,2
Investeringar	51	0,6	-9,7	6,9	3,1	-1,8	-3,9

Anm.: Deflatering med implicitprisindex för offentlig konsumtion respektive investeringar. Övriga delar deflaterade med KPI.

Källor: Konjunkturinstitutet, Riksgäldkontoret, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Aviserade försäljningar

Regeringen har aviserat att delar av statens finansiella tillgångar skall avyttras. Det gäller bl.a. statens innehav av aktier i Nordbanken och Stadshypotek AB. Sammantaget skall det enligt konvergensprogrammet från juni 1995 ske utförsäljningar m.m. för 50 miljarder kr inklusive tillgångarna i Securum och redan avyttrade aktier i Nordbanken. De tillkommande försäljningarna har inte lagts in i kalkylen. En överslagsmässig beräkning visar att dessa försäljningar kommer att reducera den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld som andel av BNP med 1,4 procentenheter 1997 och med 2 procentenheter 1998 jämfört med vad som redovisas i diagram 11.2. Försäljningarna medför att det finansiella sparandet förstärks med skillnaden mellan reducerade ränteutgifter på statsskulden och bortfallande utdelningar. Dessa försäljningar beräknas medföra att budgetunderskottet för 1997 kommer under 50 miljarder kronor. Detta får till följd att den begränsade uppräknings av basbeloppet som tillämpas för närvarande skall upphöra från och med fastställandet av 1999 års basbelopp, som således skall räknas upp med 100 procent av prisförändringen. Detta får till följd att basbeloppsanknutna transfereringar m.m. blir högre.

OFFENTLIGA SEKTORNS FINANSER INKLUSIVE PLANERADE FÖRSÄLJNINGAR

Procent av BNP	1997	1998	1999	2000
Finansiellt sparande	-2,5	0,0	0,8	2,3
Konsoliderad bruttoskuld	76,6	72,8	69,0	64,7

11.2 Den statliga sektorn

Den statliga sektorn omfattar, förutom den del av statens verksamhet som ingår i statsbudgeten, även fonder m.m. utom budgeten. Statliga affärsverk och bolag ingår däremot inte.

Statens (inkl. sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna) inkomster består till ca 90 procent av skatter och avgifter. År 1995 bestod utgifterna enligt nationalräkenskapernas redovisning till ca 22 procent av konsumtion och investeringar, 62 procent av transfereringar och till ca 16 procent av räntor. Det är endast konsumtion och investeringar som utgör real resursförbrukning och ingår i BNP. Den statliga konsumtionen uppgick till motsvarande 8 procent av BNP 1995. Den statliga konsumtionen varierar relativt kraftigt mellan åren och har visat sig vara svår att förutsäga. Genom systemet med anslagssparande kan statliga myndigheter delvis förskjuta de budgeterade utgifterna i tiden.

Enligt preliminära nationalräkenskaper sjönk den statliga konsumtionen med 4,5 procent i fasta priser 1995, varav minskade inköp av varor till det militära försvaret bidrog med 4 procentenheter. Till vårpropo-

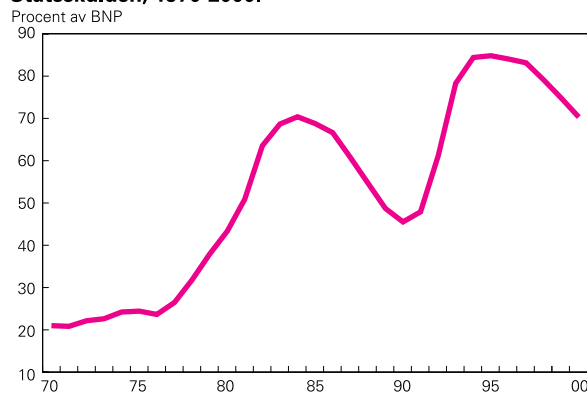
sitionen fanns uppgifter om att den kraftiga nedgången i försvarets inköp under 1995 skulle kompenseras under 1996 så att den totala statliga konsumtionen skulle stiga med 5 procent i år för att sedan gå ned med knappt 3,5 procent 1997. Uppgifter tyder på att utfallsiffran för 1995 felaktigt blivit för låg. Nu beräknas därför den statliga konsumtionen få ett jämnare förlopp och minska med 1 procent i volym i år för att sedan vara oförändrad nästa år. Prognosen är dock alltjämt mycket osäker.

Den förbättring av det offentliga sparandet som beskrivs ovan motsvaras av en ännu starkare förstärkning av statens finanser. För 1996 beräknas budgetunderskottet till ca 87 miljarder kr, korrigerat för en bokföringsmässig omläggning avseende försvaret. Underskottet i det finansiella sparandet väntas uppgå till 80 miljarder kr och statens lånebehov till ca 40 miljarder kr. Skillnaderna mellan de olika saldomått för 1996 förklaras bl.a. av att den del av influtna ATP-avgifter som sätts av till det framtida premiereservsystemet inte ingår i budgeten men tillgodoräknas statens finansiella sparande och minskar lånebehovet. Lånebehovet reduceras därutöver med 18 miljarder kr genom att kärnavfallsfondens tillgångar förts över från konto i Riksbanken till Riksgäldskontoret och med 22 miljarder kr genom försäljning av aktier och återbetalningar av lån m.m.

För de kommande åren har inga ännu icke beslutade försäljningar av aktier m.m. lagts in i kalkylerna. Det innebär att statens lånebehov ligger nära det finansiella sparandet. För 1997 beräknas underskottet i det finansiella sparandet minska med ca 31 miljarder kr medan lånebehovet exkl. tillkommande försäljningar ökar med 15 miljarder kr från 1996. Den fortsatta förstärkningen av den finansiella sparandet leder till att lånebehovet elimineras 1998 och att statsskulden amorteras från och med 1999.

Statsskuldens utveckling bestäms, förutom av lånebehovet, även av att skulderna i utländsk valuta påverkas av valutakursförändringar. Den mindre appreciering av kronan under 1996, som ligger i prognosförutsättningarna, gör att statsskulden skrivs ned med ca 5

DIAGRAM 11.4
Statsskulden, 1970-2000.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

miljarder kr. Det kan jämföras med att kronans förstärkning under 1995 medförde en nedskrivning av statsskulden med nära 40 miljarder kr. Som andel av BNP beräknas statsskulden börja minska från och med 1996.

Med anledning av den planerade ålderspensionsreformen avsätts sedan 1995 en del (11 procent) av influtna inkomster från ATP-avgiften, ca 10 miljarder kr per år, till ett räntebärande konto hos Riksgäldskontoret. Dessa medel är avsedda att motsvara den pensionsrätt som tjänas in i ett framtida premiereservsystem. Avsättningen ingår i statens finansiella sparande och reducerar statens lånebehov, medan AP-fondens sparande reduceras med motsvarande belopp. I kalkylerna har antagits att nuvarande ordning bibehålls under hela perioden. Det bör dock påpekas att vid utbetalning till individuella premiereserver reduceras det offentliga sparandet med det utbetalda beloppet.

11.3 Allmänna pensionsfonden

AP-fondens sparande har minskat kontinuerligt sedan 1990. Denna utveckling fortsätter under prognosperioden. Pensionsutbetalningarna överstiger avgiftsinkomsterna. En allt större del av pensionerna finansieras med avkastningen på fondkapitalet. Sparandet är dock positivt under hela kalkylperioden och därigenom kan fonden fortsätta att växa. Den nuvarande avvecklingsstyrelsen (Fond 92-94) har permanentats inom ramen för AP-fonden och bytt namn till sjätte fondstyrelsen. Denna fondstyrelses placeringar ska i huvudsak ske i svenska aktier. Därigenom får AP-fonden fr.o.m. i år förvärva aktier för ytterligare 10 miljarder kr.

11.4 Den kommunala sektorn

Den kommunala sektorn omfattar primärkommuner, landsting och kyrkliga kommuner. Kommunala affärsverk, bostadsföretag m.m. ligger utanför sektorn. År 1995 motsvarade den kommunala sektorns utgifter 24,1 procent av BNP, varav den kommunala konsumtionen utgjorde 17,8 procentenheter. Samtidigt motsvarade kommunsektorns inkomster i form av skatter och statsbidrag 20,3 procent av BNP. Till detta kommer även andra inkomster.

Den finansiella utvecklingen i kommunsektorn är av betydelse för uppfyllandet av konvergensprogrammets mål om ett finansiellt underskott för den offentliga sektorn motsvarande högst 3 procent av BNP 1997 och balans 1998. De av riksdagen antagna målen gäller således hela den offentliga sektorn.

Bland de förutsättningar som kommer att vara styrande för kommunsektorn under de närmaste åren finns den överenskommelse som regeringen träffat med Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet. De

båda förbunden har i överenskommelsen bl.a. åtagit sig att verka för att skatterna inte höjs i kommuner och landsting under åren 1997 och 1998 samt att kommuner och landsting i möjligaste mån undviker att säga upp fast anställd personal så att denna inte hamnar i öppen arbetslöshet. Regeringen har å sin sida bl.a. åtagit sig att hålla de generella statsbidragen på en nominellt oförändrad nivå åren 1997 och 1998 samt att ekonomiskt reglera nya och ändrade regler, utöver åtgärder i 118-miljardersprogrammet för sanering av de offentliga finanserna, som påverkar det kommunala skatteunderlaget och det kommunala utgiftstrycket. Vidare skall det aviserade lagstadgade balanskravet för kommuner och landsting inte införas förrän åren 1999 respektive 2000.

Om en kommun eller ett landsting ändå för åren 1997 eller 1998 höjer skatten i förhållande till 1996 års nivå skall, enligt ett lagförslag från regeringen (prop. 1995/96:213), det generella statsbidraget till kommunen respektive landstinget reduceras med ett belopp motsvarande hälften av den ökning av skatteinkomsterna som följer av skattehöjningen.

Kommunsektorns finansiella sparande var negativt under senare delen av 1980-talet, men förbättrades kraftigt under början av 1990-talet och uppgick till 15,6 miljarder kronor 1992. Därefter försämrades det finansiella sparandet åter och uppgick 1995 enligt nationalräkenskapernas preliminära utfall till -5,9 miljarder kronor. En starkt bidragande orsak till de kraftiga svängningarna under första hälften av 1990-talet var det system som tidigare tillämpades för utbetalning av kommunalskattemedel. De kraftiga nominella löneökningarna under slutet av 1980-talet och 1990 fick med detta system genomslag på de kommunala skatteinkomsterna först efter två år. På samma sätt slog nedväxlingen i löneökningstakt fr.o.m. 1991 igenom först två år senare. Ett nytt system för utbetalning av kommunalskattemedel infördes 1993, enligt vilket kommunernas och landstingens skatteinkomster beräknas i utbetalningsårets lönenivå. Det nya systemet har i praktiken fått fullt genomslag på kommunernas och landstingens skatteinkomster fr.o.m. 1995. Eftersom skatteinkomsterna måste beräknas utifrån en prognos i det nya systemet

DIAGRAM 11.5

Den kommunala sektorns finansiella sparande, 1980-2000.

Miljarder kronor, löpande priser

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

görs en slutavräkning i januari det andra året efter det att de preliminära kommunalskattemedlen utbetalats till kommuner och landsting.

Jämfört med bedömningen i vårpropositionen beräknas det finansiella sparandet för kommunsektorn 1996 nu bli betydligt lägre. Jämfört med 1995 ligger emellertid det finansiella sparandet på en något högre nivå. Detta är en tillfällig förbättring som beror på att de skattemedel som betalades ut till kommunerna och landstingen 1994 baserades på en prognos på skatteunderlaget som visade sig vara en underskattning. Skillnaden mellan utfall och under 1994 preliminärt utbetalda skattemedel betalades ut 1996 i form av en slutavräkning. Till detta kommer en delavräkning avseende 1995. Systemet med delavräkning är numera avskaffat.

En starkt bidragande orsak till nedrevideringen av det finansiella sparandet i förhållande till bedömningen i våras är att prognosen för kommunernas socialbidragsutgifter har reviderats upp med ca 2 miljarder kronor. Samtidigt har investeringsutgifterna reviderats ned. Investerings-volymen beräknas nu minska något under 1996. Den kommunala konsumtionen beräknas däremot utvecklas i samma takt som enligt bedömningen i våras. Sammantaget innebär detta att besparingskraven ökar något de närmaste åren. År 1997 beräknas den kommunala konsumtionen minska med 0,7 procent i fasta priser. I våras var prognosen oförändrad kommunal konsumtion. Bedömningarna inkluderar effekterna av arbetsmarknadspolitiska åtgärder och utbildningssatsningar. Även investeringarna beräknas minska något i fasta priser.

För åren 1998 och 1999 har den kommunala konsumtionen reviderats ned något jämfört med beräkningen i våras, till -1,1 respektive -1,0 procent. För år 2000

ligger beräkningen kvar på oförändrad konsumtion. Det aviserade balanskravet har varit styrande för bedömningen av den kommunala konsumtionens utveckling.

Enligt balanskravet skall de årliga intäkterna överstiga kostnaderna, dvs. resultatet skall vara positivt. Kostnaderna skall inkludera pensionsskuld-förändringen beräknad enligt den s.k. blandade modellen, som innebär att innevarande års intjänade pensioner redovisas som en kostnad fr.o.m. det år balanskravet träder i kraft. För landstingen fordras enligt kalkylerna då ett positivt finansiellt sparande som ungefär motsvarar ökningen av landstingens pensionsskuld. Kommunerna kan emellertid klara balanskravet med ett negativt finansiellt sparande. Orsaken är att kommunernas investeringsutgifter är betydligt större än den beräknade kapitalförslutningen (avskrivningarna). Därmed kan en ökad pensionsskuld balanseras med ett ökat realkapital. Även för kommunsektorn som helhet innebär detta att ett negativt finansiellt sparande går att förena med balanskravet.

Jämfört med vårpropositionen beräknas de beskattningsbara förvärvs-inkomsterna, och därmed kommunsektorns skatteinkomster, utvecklas något mer gynnsamt åren 1997-2000. Den slutavräkning som görs avseende 1995 års skatteinkomster innebär dock att kommuner och landsting kommer att få betala tillbaka skattemedel till staten 1997, vilket gör att skatteinkomsterna nästa år beräknas ligga kvar på ungefär samma nivå som enligt bedömningen i våras.

Resultatutvecklingen fram tills dess att balanskravet uppfylls beräknas innebära en fortsatt försämring av kommunernas och landstingens förmögenhetsställning. År 1994 uppgick soliditeten för kommunerna till 59 procent om pensionsskulden exkluderas. Inklusiv pensionsskulden, redovisad enligt gällande praxis för kom-

TABELL 11.4 KOMMUNSEKTORNS FINANSER 1995-2000¹

Miljarder kronor, löpande priser

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
<i>Inkomster</i>						
Skatt	261,4	275,1	274,7	287,5	302,3	316,8
Bidrag från staten och socialförsäkringssektorn	72,9	73,6	73,4	72,1	72,0	72,3
Övrigt	54,4	53,4	54,3	55,6	57,1	59,0
Summa	388,7	402,1	402,4	415,3	431,5	448,2
<i>Utgifter</i>						
Transfereringar	78,6	77,7	78,5	79,8	81,3	82,9
Konsumtion	291,3	302,8	311,5	319,2	327,2	338,6
Investeringar	24,7	25,2	25,5	26,5	27,1	27,6
Summa	394,6	405,6	415,5	425,6	435,6	449,1
Konsumtion ² procent	-1,2	-1,0	-0,7	-1,1	-1,0	0,0
Finansiellt sparande	-5,9	-3,5	-13,2	-10,3	-4,1	-1,0
Kommuner	-4,0	-4,8	-12,0	-10,3	-6,0	-4,1
Landsting	0,3	3,2	0,0	0,8	2,7	3,9
Övriga ³	-2,3	-1,9	-1,2	-0,9	-0,8	-0,7

¹ Utjämningsavgift för respektive utjämningsbidrag till kommuner och landsting ingår inte i kalkylen.

² Årlig förändring, fasta priser.

³ Kyrkokommuner och kommunalförbund.

Källa: Finansdepartementet.

munal redovisning, uppgick soliditeten till 37 procent. För landstingen uppgick soliditeten samma år till 71 respektive 1 procent. Som jämförelse kan nämnas att 1990 redovisade såväl kommuner och som landsting en soliditet, exklusive pensionssskuld, på 64 procent. Soliditeten varierar dock kraftigt mellan enskilda kommuner och landsting. Kommunerna har även betydande borgensåtaganden. År 1994 uppgick dessa till 214 miljarder kronor, samtidigt som det egna kapitalet uppgick till 116 miljarder kronor. Landstingen redovisade 1994 borgensåtaganden på 3 miljarder kronor.

Den kommunala konsumtionens andel av BNP beräknas fram till år 2000 minska till 16,6 procent av BNP och de totala kommunala utgifterna till 22 procent av BNP. Den kommunala konsumtionen utgör den skattefinansierade, dvs. med kommunalskattemedel och statsbidrag finansierade, delen av de resurser kommunsektorn förbrukar. För att få en fullständig bild av hur kommunsektorns resurser utvecklas bör även den del av resurserna som finansieras med försäljningsinkomster läggas till. Då erhålls värdet av kommunsektorns bruttoproduktion. Försäljningsinkomsterna omfattar bl.a. avgifter av olika slag. Under första hälften av 1990-talet har bruttoproduktionen inte minskat lika kraftigt som konsumtionen. En orsak till detta är att graden av avgiftsfinansiering av kommunalt producerade tjänster har ökat. Från 1995 till 1999 beräknas den kommunala konsumtionen minska med totalt 3,8 procent, medan bruttoproduktionen beräknas minska med totalt 2,9 procent.

Att värdet av den kommunala bruttoproduktionen likställs med resursåtgången beror på att produktivitetens utvecklingen inom offentlig sektor i Sverige antas

vara noll enligt nationalräkenskaperna. Att mäta den faktiska produktivitetens utvecklingen inom den offentliga sektorn är förenat med svårigheter. De resultat som finns från olika produktivetsmätningar indikerar att kommuner och landsting, efter en period av minskad produktivitet, under början av 1990-talet har ökat produktiviteten. Därmed har produktionen kunnat hållas uppe trots färre anställda.

Sysselsättningen i kommuner och landsting beräknas fortsätta att minska under de närmaste åren. Antalet anställda bedöms i år och nästa år minska med totalt ca 30 000 personer. Antalet arbetade timmar i kommunsektorn beräknas minska med sammanlagt ca 4 procent från 1995 till 1999. Om kommuner och landsting skall klara av att inte säga upp fast anställd personal, avgörs av möjligheterna att klara personalminskningen inom ramen för normal personalomsättning.

De personalminskningar som hittills har skett under 1990-talet har till största delen kunnat klaras utan uppsägningar av fast anställd personal, något som - med beaktande storleken på personalomsättningen - bör vara möjligt även under de närmaste åren. Antalet anställda i kommuner och landsting uppgår till drygt 1 miljon. Enligt Landstingsförbundets statistik motsvarade antalet avgångar mellan 1994 och 1995, exklusive personal som förts över till kommunerna, ca 12 procent av antalet anställda i landstingen. Enligt Svenska Kommunförbundet motsvarade antalet avgångar mellan 1994 och 1995 närmare 11 procent av antalet anställda. Antalet kan dock vara något överskattat, eftersom strejken på den kommunala arbetsmarknaden påverkar statistiken över antalet timanställda.